

Lapsen eroarki perheammattilaisten puheissa

Henna Turku

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2021

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Turku, Henna. 2021. Lapsen eroarki perheammattilaisten puheissa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 60 sivua.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli kuvailla eroperheiden parissa työskentelevien perheammattilaisten puheissa tuotettuja merkityksiä lapsen vanhempien eron jälkeen uudelleen muodostuneesta arjesta. Tavoitteena oli lisäksi tuottaa uutta tietoa siitä, miten perheammattilaiset puhuvat onnistuneesta lapsen eroarjesta. Tutkielma on toteutettu osana Ensi- ja turvakotien liiton ja Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen yhteistä ”Vanhemmuus eron jälkeen” -hanketta. Aineistona toimi yhdeksän vuonna 2017 toteutettua perheammattilaisten ryhmähaastattelua. Aineiston analyysin lähtökohtana oli sosiaalinen konstruktivismi, ja analyysi toteutettiin diskurssianalyysiä hyödyntäen.

Tulokset osoittivat perheammattilaisten puhuvan lapsen eroarjesta usealla eri tavalla. Aineistosta tunnistettiin yhteensä kuusi puhetapaa, jotka nimettiin seuraavasti: kahteen kotiin sopeutuminen, vastuunsiirto ja lojaliteettiristiriita puhetavoiksi sekä ydinperheenjäseniä lähentävä, uuteen perherakenteeseen sopeutuminen ja arjen tasaantuminen puhetavoiksi. Puhetavat esiintyivät aineistossa tasapuolisesti ja niissä tarkasteltiin arjessa tapahtuvaa eron jälkeistä muutosta joko kielteisenä tai myönteisenä. Puhetavoissa oli nähtävissä, kuinka ero myönteisenä muutoksena tarjosi lapsen arkeen merkityksellisiä asioita, kuten parempia ihmissuhteita. Lapsi kuvastui näissä myönteistä muutosta ilmaisevissa puhetavoissa myönteisiä asioita saavana osapuolena erossa. Kielteinen muutospuhe liitettiin esimerkiksi lapsen roolissa tapahtuvaan haitalliseen muutokseen ja lapsen tehtäväksi rakennettiin tarve muun muassa nopeaan tilanteeseen sopeutumiseen. Myönteisestä muutospuheesta rakentuva onnistunut lapsen eroarki näyttyi mahdollisena vanhempien tekemien toimivien järjestelyjen ansiosta.

Asiasanat: lapsen eroarki, perheammattilaisuus, puhetavat, diskurssianalyysi

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	ARKI EROPERHEISSÄ	7
	2.1 Arki eron jälkeen.....	7
	2.1.1 Arki käsitteenä.....	7
	2.1.2 Eroperheen arki	8
	2.2 Vanhemmuus eroarjessa	11
	2.3 Lapsena eroarjessa	12
3	ASiantuntijuus erotyössä	17
	3.1 Perhetyön määritelmä	17
	3.2 Perheammattilaiset eroavia perheitä tukemassa.....	18
	3.2.1 Eropalvelut.....	18
	3.2.2 Perheammattilaiset tutkimuskohteena	21
4	Tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat/-kysymykset .	23
5	Tutkimuksen toteuttaminen	24
	5.1 Tutkimuksen konteksti	24
	5.2 Tutkittavat.....	25
	5.3 Aineistonkeruu.....	26
	5.4 Aineiston analyysi	28
	5.5 Eettiset ratkaisut.....	31
6	Tulokset	33
	6.1 Kahden kodin välillä liikkuminen.....	33
	6.2 Muutokset arjen vuorovaikutussuhteissa	38

6.3	Muutokset arjen tunneilmapiiirissä	42
6.4	Onnistunut eroarki	44
7	POHDINTA.....	48
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	48
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	51
	LÄHTEET	55

1 JOHDANTO

Lisääntyneet avioerot ovat yksi merkittävimmistä perhesuhteiden kehityssuunnista viime vuosikymmenellä. Vuonna 2019 Suomea koskevan tilastotiedon mukaan ensimmäisistä avioliitoista 38 prosenttia päättyi avioeroon. Kriittisiä vuosia eron kannalta ovat vuosikymmeniä olleet liiton ensimmäiset vuodet, minkä jälkeen riski avioliiton päättymiseen eron on pienennyt vuosi vuodelta. (SVT 2019.) Koska eron päätyneitä avioliittoja ei tilastoida tarkasti, on erojen vuosittainen lukumäärä vielä suurempi. Esimerkiksi 2000-luvun alussa ensimmäisen lapsen saaneista reilusta 10 000 naisesta todennäköisemmin päätyivät eron ne, jotka olivat synnyttäessään avioliitossa (Airio 2016, 257). Syyt eron taustalla voivat olla moninaisia. Uskottomuuden lisäksi tyypillisiä syitä avioeroon ovat muun muassa puolisoitten yhteensopimattomuus, vieraantuminen toisistaan sekä vaikeudet kommunikaatiossa (esim. Amato & Previti 2003). Yleinen tyytymättömyys parisuhteen kaikkiin osa-alueisiin on myös usein syynä eron päätyneisiin suhteisiin, aina parin valinnasta jokapäiväiseen arkeen. Kaikkien muiden parisuhteet näyttävät eroa harkitsevien näkökulmasta onnistuneempina. (Kontula 2013, 147.)

Eron päätyneet liitot koskettavat lapsiperheissä vanhempien lisäksi myös lapsia, ja lisääntyneet avo- ja avioerot ovat tuoneet erilaisia muutoksia lasten arkeen. Vanhempien eron jälkeinen uusien perhesuhteiden muodostaminen on tarkoittanut sitä, että Suomessa vuodesta 2004 lähtien lähes kymmenen prosenttia lapsista on osa uusperhettä (SVT 2020b). Vanhempien ero aiheuttaa lapsille usein erilaisia huolenaiheita ja moni lapsi pohtii omaa kohtaloaan eron jälkeen. Huolta aiheuttaa esimerkiksi epätietoisuus siitä, missä he jatkossa asuvat. (Kelly 2007; Haavisto & Kekäle 2017, 192.) Vanhempien on mahdollista eron päädyttyään sopia lasten asumisjärjestelyistä tyypillisesti kahdella eri tavalla. Lapset voivat joko asettua toisen vanhemman luo, tai asua vuorotellen kummankin vanhemman luona sovitun aikataulun mukaisesti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta 190/2019.) Ero koko perhettä koskettavana kriisinä ja siitä johtuva lapsen kohtaama muutos arjessa voi tutkimusten mukaan lisäksi mahdollisesti

vaikuttaa kielteisesti niin lapsen henkiseen hyvinvointiin kuin esimerkiksi koulu-
lumenestykseen ja lapsivanhempisuhteeseen (esim. Amato & Keith 1991; Babalis,
Tsoli, Nikolopoulos & Maniatis 2014; Amato & Booth 1996).

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita arjen muodostumisesta eron jäl-
keen tilanteissa, joissa lapsi viettää vanhempien erottua lähes tasapuolisesti aikaa
kullakin vanhemmalla jakaen näin arkensa molempien kanssa. Kyseisen järjeste-
lyn suosiota eroperheiden parissa ovat lisänneet toisaalta miesten kasvanut osal-
listuminen perheen arkeen ja toisaalta naisten työelämään palaamisen aikaistu-
minen. Näin olleen erottuaankin vanhemmat jatkavat yhteistä vanhemmuutta
tehden edelleen esimerkiksi yhteisiä päätöksiä koskien lasten kasvatusta. (Niel-
sen 2014, 613; Feinberg 2003, 101.) Tasapuolista arjen jakamista eronneiden van-
hempien välillä haastavat kuitenkin etenkin miesten kohtaama epätasa-arvoinen
kohtelu lapsen huoltajussopimuksissa sekä mahdollinen vieraantuminen roo-
lista vanhempana eron myötä. Muita lapsen eroarkea haastavia tekijöitä ovat
muun muassa vanhempien solmitut uudet suhteet sekä pitkät välimatkat van-
hempien välillä. (Kelly 2007, 39-43.)

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tarkastellaan perheammattilaisten käyttä-
miä puhetapoja lasten uudelleen muodostuneesta arjesta eron jälkeen. Perheam-
mattilaisten tutkiminen on tärkeää, sillä he tarjoavat työkokemuksensa ja asian-
tuntijuutensa ansiosta merkittäviä näkökulmia eroarjen toteuttamisesta (esim.
Autonen-Vaaraniemi 2019). Mielenkiinnonkohteena on lisäksi se, millaisena lap-
sen ideaali arki eron jälkeen näyttäytyy perheammattilaisten puheessa. Aineis-
tona on hyödynnetty Ensi- ja turvakotien liiton sekä Jyväskylän yliopiston kas-
vatustieteenlaitoksen (Böök & Terävä) yhteisen ”Vanhemmuus eron jälkeen” -
hankkeen vuonna 2017 keräämää perheammattilaisten ryhmähaastatteluaineis-
toa. Aineistoon sisältyy yhteensä yhdeksän haastattelua ja sen analyysi toteute-
taan diskurssianalyysiä hyödyntäen (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016).

2 ARKI EROPERHEISSÄ

2.1 Arki eron jälkeen

2.1.1 Arki käsitteenä

Käsitteenä arki (engl. everyday life) näyttäytyy päälimmiltään hyvin yksinkertaisena. Tarkempi tarkastelu nostaa kuitenkin esille muun muassa kulttuurisesti merkittäviä eroavaisuuksia, jolloin käsitteen yksinkertaisen ja täysin universaalien määritelmän tekeminen ei olekaan mahdollista. Määritelmää yhdenkin kulttuurin välillä vaikeuttavat ennalta määriteltyjen, käsitteeseen liittyvien rajaole- tusten puute. (Morgan 2004, 37; Felski 2000, 78.) Arkea käsitteenä on kuitenkin mahdollista Morganin (2004) mukaan lähestyä esimerkiksi seuraavista kolmesta näkökulmasta: odotetut tapahtumat, toistuvat tapahtumat sekä normatiivinen arki. Ensimmäisen määritelmän mukaan on odotettavissa – yleensä biologisiin syihin nojaten, suurimman osan ihmisistä läpikäyvän tiettyjä samoja elämänku- lullisia tapahtumia liittyen esimerkiksi lastenhankintaan. Toistuvilla tapahtu- milla tarkoitetaan nimensä mukaisesti niitä arjen rutiineja, jotka toistuvat sään- nöllisesti saman kaavan mukaan. Normatiivinen arki pitää sisällään ajatuksen tietyille ihmisryhmälle luokitellusta oletusta normaalista arjesta. (Morgan 2004, 37–38.)

Morganin (2004) esittämien näkökulmien lisäksi arkea on mahdollista hah- mottaa eri elämänalueiden ja roolien kautta. Esimerkiksi Rönkä ja Korvela (2009) havaitsivat työn, parisuhteen ja vanhemmuuden olevan merkittävässä asemassa perhearkea määritellesä. Tällöin tutkittavaksi valikoituvat usein vanhemmat ja heidän kykynsä esimerkiksi tasapainotella työn ja kodin vastuiden välillä (Rönkä & Korvela 2009, 89). Huolimatta siitä, että arkea on mahdollista toteuttaa useassa eri paikassa – kuten töissä ja vapaa-ajan kohteissa, nähdään sen sijoittuvan usein kotiin ja siellä tapahtumaan toimintaan. Koti toimii niin ikään tukikohtana arjen

tapahtumille paikkana, josta arki alkaa ja johon lopulta myös palataan. (Felski 2000, 85.)

2.1.2 Eroperheen arki

Toimintakäytäntöjen näkökulmasta perheen arkea on mahdollista hahmotella tyyppillisten käytäntöjen ja rutiinien kautta (Rönkä & Korvela 2009, 91). Perhe-elämän rutiinit nähdään rakentuvan vahvasti erilaisten instituutioiden, kuten koulun ja työn toimintaan osallistumiseen, sinne valmistautumiseen sekä kotiinpaluuseen ja lopulta erilaisiin kodinaskareisiin ja iltarutiineihin (Morgan 2004, 40). Yhtä lailla arki muodostuu näistä eron jälkeenkin. Ero voi kuitenkin tuoda mukanaan haasteita selviytyä arjen askareista, kun ennen kahden vanhemman välillä jakaantuneet vastuut jäävätkin yhden vanhemman hoidettavaksi. Tämän lisäksi vaikeuksia voi ilmetä esimerkiksi lapsen nukkumaanmenossa, jolloin vanhempien eroon liittyvät pelkotilat häiritsevät nukahtamista ja edelleen perheen muusta arjesta selviytymistä. Sukulaisten ja muiden läheisten tarjoama tuki nousee etenkin eroperheiden kohdalla merkittäväksi. (Sekki & Korvela 2014, 224, 227; Davies 2013, 9.)

Eron jälkeinen jatkettu vanhemmuus tuo mukanaan usein erilaisia käytännönhaasteita. Yksi niistä liittyy lapsen tuonti- ja vientitilanteisiin. Esimerkiksi Hokkasen (2005, 63) tutkimuksessa ilmeni, että vaihtotilanteet kahden eri kodin välillä tapahtuivat usein neutraaleissa ympäristöissä kuten päiväkodissa niin, ettei entistä kumppania tarvinnut välttämättä kohdata tai vaihtoehtoisesti entisen puolison uuden asunnon pihalla. Haasteita aiheuttavien kohtaamisten taustalla on usein vanhempien kyvyttömyys kommunikoida keskenään eron jälkeen (Jamison, Coleman, Ganong & Feistman 2014, 418). Vaikeudet kommunikaatiossa haastavat monia arjen sujuvuuden kannalta tärkeitä tilanteita. Epäselvyyksiä voi syntyä muun muassa lasten kouluun tai harrastuksiin liittyvien kuljetuksien suhteen (Autonen-Vaaraniemi 2018, 56). Lasten liikkuminen vuorotellen vanhempien kotien välillä helpottuu lapsen asettuessa molempiin koteihin. Vähäisellä valmistumisella pärjätään tilanteissa, joissa lapsilla on omat tavaransa –

kuten huoneensa ja lelunsa molempien vanhempien luona. (Hokkanen 2005, 105.) Haasteita voidaan kohdata lisäksi esimerkiksi rahankäytössä. Lapsen liittyvät hankinnat ja elatusmaksut saattavat toimivissakin eron jälkeisissä järjestyksissä aiheuttaa erimielisyyksiä ja eriarvoisuutta vanhempien välille (Jamison ym. 2014, 419).

Ajallisuuden näkökulmasta arjen mielenkiinnonkohteena on esimerkiksi perheen käyttämä vapaa-aika erilaisten instituutioiden ulkopuolella (Korvela & Rönkä 2014, 198). Perheiden ajankäyttö vaihtelee usein merkittävästi viikoppäivien ja -loppujen välillä (Sekki & Korvela 2014, 223). Vanhemmat kuvasivat Hokkasen (2005) eroa koskevassa tutkimuksessa arjen koostuvan tavanomaisena arki-iltana rutiininomaisista askareista, kuten ruokakaupassa käymisestä, ruuanlaitosta, syömisestä sekä erilaisista iltarutiineista. Erilaiselle tekemiselle ja aktiviteeteille aikaa oli varattu vain lähinnä viikonloppuisin (Hokkanen 2005, 109). Eron jälkeen arki voi muodostua hyvinkin erilaiseksi kahden eri kotitalouden välillä, johtuen usein vanhempien eroavista arvoista ja näkemyksistä (Marschall 2017, 350). Erot voivat Marschallin (2017) tutkimuksen mukaan liittyä esimerkiksi siihen, painotetaanko vapaa-ajalla kodin ulkopuoliseen toimintaan ja vuorovaikutussuhteisiin osallistumista vai perheen yhteistä aikaa kotona. Arkea toisen vanhemman luona saattavat rytmittää aikataulujen tuoma hektisyys, kun taas toisen vanhemman luona keskitytään rentoon yhdessäoloon (Marschall 2017, 347–348).

Ajallisuuden näkökulmaa arkeen on mahdollista tutkia myös aikataulujen yhteensovittamisen kannalta (Rönkä & Korvela 2009, 92). Aikatauluista sopiminen asettaa monille eron läpikäyneille perheille haasteita, sillä omasta yhteisestä ajasta lapsen kanssa halutaan pitää kiinni. Useat vanhemmat kokevat yhteisen ajan lastensa kanssa eron jälkeen riittämättömäksi. (Jamison ym. 2014, 418; Hyden 2001, 120.) Omat haasteensa asettavat myös eron jälkeen muodostettujen uusperheiden ja toisen biologisen vanhemman aikataulujen yhteensovittaminen (Heintz-Martin, Entleitner-Phleps & Langmeyer 2015, 67). Toimiva arki eron jälkeen vaatii kuitenkin sujuakseen vanhemmilta valmiuksia tehdä kompromisseja ja joustaa sovituista aikatauluista (Terävä & Böök 2019, 14).

Arkea on mahdollista hahmottaa myös *yksilön tunteiden ja perheensisäisen tunne-elämän* kautta. Niiden nähdään merkittävästi vaikuttavan perhe-elämään ja sen jäsenten hyvinvointiin. (Korvela & Rönkä 2014, 199.) Yksilötasolla vanhemmat voivat erottuaan kokea voimakkaitakin tunteita entistä yhteistä kotia kohtaan ja kokea haastavana elää siellä eron jälkeen. Myös omaa uutta kotia voi olla haastavaa esittää entiselle puolisolalle. (Hokkanen 2005, 63.) Lapsille vanhempien eroa seuranneet negatiiviset tunteet saattavat olla esteenä esimerkiksi koulunkäyntiin keskittymiselle (Onarheim Johnsen, Syvonne Litland & Kristensson Hallström 2018, 47). Ero perhettä koskettavana kriisinä tuo usein muutoksia perheen tunneilmastoon, joka saattaa näkyä esimerkiksi sekä vanhempien että lasten lisääntyneenä tarpeena läheisyyteen ja yhteisistä hetkistä nauttimiseen (Korvela & Rönkä 2014, 200; Marschall 2014, 526).

Vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta arkea voidaan tarkastella kahden ihmisen välisten suhteiden kautta (Korvela & Rönkä 2014, 197). Perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet käyvät läpi muutoksia eron jälkeen. Jatkettu yhteinen vanhemmuus tarkoittaa monen eronneen vanhemman kohdalla positiivisen suhteen ylläpitämistä entiseen puolisoon ja mahdollisiin sukulaisiin, kuitenkin niin, että samalla luodaan uusia merkittäviä sosiaalisia suhteita (Castren 2009, 17). Eron jälkeisiä uusia suhteita solmiessa uudelle puolisolalle asetetaan vaihtuvia toiveita ja odotuksia koskien lasten kasvatukseen ja hoitoon osallistumista. Toisaalta uuden puolison toivotaan osallistuvan tasapuolisesti lasten päivittäiseen hoitoon joissain tapauksissa jopa niin, että uusi puoliso lopulta korvaa entisen puolison lasten vanhempana. (Castren 2009, 64–65.) Tyypillisempää on kuitenkin solmia lapsen elämään tulleiden uusien aikuisten kanssa myönteisiä suhteita, joissa uudet aikuiset nähdään samalla tavalla osana lapsen perhettä. Vanhemman uuden puolison mahdolliset omat lapset saattavat myös vuorotella vanhempiensa kotien välillä, luoden näin monimutkaisiakin ratkaisuja arjen muotoutumiseen. (Smart 2006, 161.)

Tässä tutkimuksessa arjen nähdään Korvelaa ja Rönkää (2009, 2014) mukailen koostuvan seuraavasta kolmesta pääkäsitteestä: ^{a.)} arjen rutiinit ja toimintakäytännöt, ^{b.)} ihmissuhteet ja ^{c.)} kodin tunnelma ja ilmapiiri. Tarkemmin näiden

ulottuvuuksien heijastumista tutkimuksen toteutukseen tarkastellaan luvussa 5.4. Koska tutkimus käsittelee lapsen eroarkea, tarkastellaan arjen toteutumista näiden käsitteiden kautta nimenomaan lasta ajatellen. Arjen kolmiosainen jaottelu toimii aineiston analyysin tukena ja sitä hyödynnetään myös tutkimusten tulosten yhteydessä.

2.2 Vanhemmuus eroarjessa

Vanhemmat päätyvät jatkamaan yhteistä vanhemmuutta eron jälkeen useista erisyistä. Päällimmäisenä syynä esimerkiksi Hokkasen (2005) tutkimuksessa oli halukkuus säilyttää molemmat vanhemmat läsnä lapsen elämässä. Monet vanhemmat myös painottivat, kuinka velvollisuus kasvattaa lapset yhdessä eronkin jälkeen säilyy, kun lapsia on kerran yhdessä hankittu. Muita syitä jatkaa yhteistä vanhemmuutta olivat muun muassa epäily omasta kyvykkyydestä yksinhuoltajuuteen sekä jätetyn osapuolen lohduttaminen. (Hokkanen 2005, 60–61.)

Eron jälkeen toivotaan pysyvän hyvissä välissä entisen puolison kanssa. Ex-puolisoiden välistä vuorovaikutusta ohjaa usein halukkuus toimia lapselle parhaalla mahdollisella tavalla. Näin ollen haastavienkin erotilanteiden jälkeen pyritään luomaan uudelleen toisiaan ja toisen vanhemmuutta kunnioittava suhde. (Stafford Markham, Hartenstein, Mitchell & Aljayyousi-Khalil 2017, 1432.) Kyvykkyys vuorovaikutukseen entisen puolison kanssa lisää myös tyytyväisyyttä toteutettuun yhteisvanhemmuuteen. Etenkin miesten osallisuus on tutkimuksissa lisännyt naisten tyytyväisyyttä eron jälkeen toteutunutta yhteisvanhemmuutta kohtaan. Vanhemmuutta on helpompi jatkaa, kun entiseen puolisoon säilyy eronkin jälkeen vastavuoroinen kunnioitus. (Hokkanen 2005, 47; Selenga Gürmen, Huff, Brown, Orbuch & Birditt 2017, 654–655.)

Ylläpitääkseen toista kunnioittavia välejä, eroon päätyneet vanhemmat usein rajoittavat keskinäisen kommunikaationsa vain lasta koskeviin asioihin. Ex-puolison kanssa pyritään tekemään lapsia koskevia päätöksiä yhdessä kuitenkin niin, oma vanhemmuus ja arki pystytään pitämään erillään toisen

vanhemmuudesta ja arjesta. (Jamison ym. 2014, 415; Hokkanen 2005, 88.) Lasta koskevia asioita on usein helpointa jakaa, kun suhde vanhempien välillä säilyy hyvänä (Stafford Markham ym. 2017, 1433).

Vanhemman jäädessä yksin kotiin entisen puolison ollessa vastuussa lastenhoidosta, voi vanhemman täyttää tyhjyyden ja kodin tunteen puute lasten ollessa poissa. Toisaalta kahden kodin välillä tasapuolisesti liikkuvat lapset jättävät konkreettisia jälkiä – kuten oman huoneen ja leluja molempien vanhempien asuntoon, jolloin he ovat läsnä poissaollessaankin, eikä ikävä ehdi kasvaa niin suureksi. (Hokkanen 2005, 133.) Vanhempien kotien sijaitessa lähietäisyydellä toisistaan on kahden kodin arkea mahdollista tuoda lähemmäksi. Marschallin (2014, 525) tutkimuksessa toisiaan lähellä asuvat entiset puoliset pitivät yllä lähes päivittäisiä tapaamisia lapsiinsa silloinkin kun lapset asuivat toisen vanhemman luona. Näin he pysyivät tietoisina lasten arjesta oman kodin ulkopuolella. Lisääntynyt vapaa-aika antaa mahdollisuuden pohtia eroon johtaneita syitä ja nykyisen elämäntilanteen todellisuutta, jolloin vanhempi voi tuntea suuriakin negatiivisia tunteita. Toisaalta lasten poissaololla voi olla myös positiivisia vaikutuksia. Vanhempi voi ensimmäistä kertaa pitkään aikaan kokea kodin tilakseen, jossa on mahdollista tehdä mitä haluaa. (Hokkanen 2005, 132–134).

2.3 Lapsena eroarjessa

Arjen järjestelyistä sopiminen

Vanhempien päätyessä eroon ja muuttaessa eri osoitteisiin voivat he lapsen huolto ja tapaamisoikeuslain (190/2019, artikla 7) mukaan sopia lapsen huollosta, asuinpaikasta ja tapaamisoikeuksista joko niin, että vastuu lapsen huollosta myönnetään vain toiselle vanhemmalle, tai vastaavasti niin, että vastuu jaetaan tasan molempien vanhempien kesken. Vuonna 2019 valtaosa asumissopimuksista tehtiin äidin luona asumisesta. Samana vuonna reilulle kolmelle tuhannelle lapselle tehtiin sosiaalitoimen vahvistama sopimus vuoroasumisesta vanhempien välillä. (SVT 2020a.) Lapsen oikeuksien sopimuksen (60/1991, artikla 9)

mukaisesti lapsella on oikeus vanhempien erotilanteessa säilyttää suhde molempiin vanhempiinsa, mikäli se on lapsen edun mukaista. Yhteistä vanhemmuutta ja jaettua vastuuta puolustetaan useimmissa tapauksissa tutkimuksiin nojaten parhaana vaihtoehtona lapsen hyvinvoinnille sekä yleiselle terveydelle. Myös lapset kokevat tasapuolisen ajan jakamisen vanhempien välillä usein reiluna ratkaisuna eron jälkeen. (Nielsen 2014, 625; Linnavuori & Stenvall 2020, 7.)

Lasta tulisi häntä koskevissa tilanteissa kuulla ja hänen mielipiteensä huomioon ottaa ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991, artikla 12). Lasten vaikutusmahdollisuudet eron jälkeisen arjen muuttamiseen ovat pitkälti kiinni vanhempien kyvykkyydestä toimia yhteistyössä lapsen hyväksi. Vanhempien riitaiset välit ovat usein esteenä lapsen mielipiteen kuulemiselle. (Berman 2018, 112.) Erilaisten lakien ja asetuksen tarkoituksena on varmistaa jokaiselle lapselle häntä koskevissa tilanteissa paras mahdollinen ratkaisu. Esimerkiksi lapsenhuoltolaki tavoittelee lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamista yksilöllisyys huomioon ottaen (190/2019, artikla 1) muun muassa juuri erotilanteissa.

Uuteen arkeen sopeutuminen

Vanhempien eropäätös jää tutkimusten mukaan herkästi lasten mieleen vielä vuosienkin päähän. Vahvaa mielikuvaa todennäköisesti edesauttavat päätökseen usein liittyvät suuret negatiiviset tunteet, joista viha kohdistuu usein eropäätöksestä vastannutta vanhempaa kohtaan ja suru lasta itseään ja jätettyä vanhempaa kohtaan. Vanhempien eroon liittyvät tunteet eivät kuitenkaan aina ole negatiivisia. Lapset saattavat esimerkiksi iloita suuresti uusista perheenjäsenistä. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 47; Berman 2019, 200.) Vaikka eron alussa vanhempien väliset konfliktit ovat lapsille usein raskaita, ajan kuluessa ja vanhempien väliden parantuessa lapset usein haluavat tehdä asioita yhdessä molempien vanhempien kanssa kuten ennen eroa. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 47.)

Lapset kokevat usein huolta vanhempien jaksamisesta eron jälkeen ja näkevät vastuunaan huolehtia heistä ja toimia esimerkiksi ristiriitatilanteissa

rauhhoittavana välikätenä. Miellyttääkseen vanhempiaan ovat lapset lisäksi valmiita tekemään isojakin muutoksia koskien esimerkiksi asumisjärjestelyjä. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 49; Berman 2019, 204.) Etenkin tilanteissa, joissa vanhempi ei ole löytänyt uutta puolisoa ja asuu yksin, lapsi kantaa hänestä enemmän huolta. Ollessaan toisen vanhemman luona saattaa lapsi pitää yhteyttä yksin olevaan vanhempaan viestien välityksellä ja mahdollisuuksien mukaan tehdä yllätysvierailuja muka unohtuneen tavaran perässä. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 49; Marschall 2014, 524.)

Vuoroasuminen

Kerätessään lapsuudessa vuorotellen äidin ja isän luona asuneilta nuorilta kokemuksia vuoroasumisen toteutumisesta, Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg (2015) nostivat esiin kolme erilaista vuoroasumisen arkea kuvaavaa tarinatyyppiä. Asumisjärjestelyjen onnistumista kuvaavissa kertomuksissa nousi esiin vuoroasumisen järjestelyihin liittyvä tyytyväisyys ja kokemus ratkaisun toimivuudesta. Tämän mahdollisti vanhempien aktiivinen rooli koskien tehtyjä järjestelyjä, jolloin lapsen oli nopeaa ja vaivatonta sopeutua uuteen tilanteeseen. Toimiakseen vuoroasumisenjärjestelyt vaativat kaikkien osapuolien hyväksymät yhteiset pelisäännöt. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 450; Linnavuori 2018, 44.) Onnistuneen vuoroasumisen kertomuksissa siirtyminen äidin kotoa isän kotiin oli vaivatonta lyhyiden välimatkojen ansiosta. Liikkuminen kotien välillä saattoi onnistua jopa kävellen. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 451.) Sopeutumista muutokseen yhteisestä kodista äidin ja isän kotiin edesauttaa nimenomaan esimerkiksi se, kuinka lähellä kodit toisistaan sijaitsevat. Kotien sijaitessa lähietäisyydellä toisistaan on vuorottelevaa asumisjärjestelyä noudattavien lasten ja nuorten mahdollista ylläpitää vertaissuhteitaan huolimatta siitä, kumman vanhemman luona asuvat. Myös koulumatkat ja tavaroiden kuljettaminen helpottuvat lyhyiden välimatkojen ansiosta. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 47; Linnavuori 2018, 30.)

Vuoroasumiseen liittyvä kaksinaisuus näkyi Autonen-Vaaraniemen ja Forsbergin (2015) keräämissä kertomuksissa toisaalta kokemuksena järjestelyjen sopivuudesta ja toisaalta sen haastavuudesta. Vuoroasumiseen liittyvät haasteet koskevat usein jatkuvaa paikasta toiseen siirtymistä, tavaroista huolehtimista ja arjen uudelleen rakentamista (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 452; Linnavuori 2018, 43). Toisaalta juuri kahden kodin tarjoama vaihtelu arkeen voidaan nähdä myönteisenä asiana. Mahdollisuus joustavaan liikkumiseen vanhempien kotien välillä saattaa lisätä asumisjärjestelyihin liittyvää tyytyväisyyttä. (Linnavuori 2007, 100.) Vaihtopäiviin on tutkimuksissa kuitenkin liitetty paljon stressiä. Vanhempien eron kokeneet lapset osoittavat kaipaavansa jatkuvuutta, kun asetuttuaan yhteen kotiin on jo aika vaihtaa toiseen. Kokemusta jatkuvasta liikkumisesta pyritään helpottamaan esimerkiksi pidentämällä yhden vanhemman luona vietettyä aikaa. (Onarheim Johnsen ym. 2018, 48; Haugen 2010, 116.) Sopeutumista vuorottelevaan asumisjärjestelyyn haastaa etävanhempaa kohtaan koettu suuri ikävä. Säännöllinen vanhemmista erossa oleminen on etenkin nuorille lapsille vaikeaa. Myös erityisen vahvat siteet toiseen vanhempaan tekevät vuorottelusta haastavaa. (Sadowski & McIntosh 2016, 82; Berman 2019, 203.) Kahden kodin välillä liikkuminen asettaa lapsen arkeen myös erilaisia odotuksia ja vaatimuksia, joihin lapsi joutuu mukautumaan sen hetkisen kodin sääntöjen mukaisesti. Esimerkiksi Marschallin (2014, 523) tutkimuksessa nämä eroavaisuudet koskivat lähinnä ruokailua, suotavaa puhetapaa ja nukkumaanmenoajoja.

Sisarusten merkitys uudelleen muodostuneessa arjessa eron jälkeen on merkittävä. Jatkovaa kahden kodin välillä liikkumista ja erilaisiin odotuksiin mukautumista helpottaa, kun sen jakaa yhdessä sisaruksen kanssa (Marschall 2017, 347). Toisaalta sisarukset eivät aina seuraa samaa vuorottelevaa asumisrytmiä. Joissain perheissä lapset saavat joustavammin vaikuttaa siihen kumman vanhemman luona haluavat yöpyä. Toive viettää vanhemman kanssa kahdenkeskistä aikaa tai huoli vanhemman kokemasta yksinäisyydestä saattaa johtaa sisarusten asumisrytmin eroavuuksiin. (Linnavuori 2007, 140; Linnavuori & Stenvall 2020, 10.) Vanhempien tavoitellessa perheen palauttamista ennalleen aikaan ennen eroa (Castren 2009, 64), tuo se usein mukanaan lapsen arkeen uusia

aikuisia ja mahdollisia sisarpuolia. Vanhemman uuden puolison mahdolliset omat lapset voivat tuoda mukanaan erilaisia haasteita liittyen esimerkiksi sisarkateuteen, mutta uusista perheenjäsenistä syntyy ajan kanssa usein myös tärkeitä ihmisiä lapsen sosiaalisiin verkostoihin. Etenkin sisarpuoliin, joiden kanssa lapsi jakaa yhteistä arkeaan, muodostetaan läheisiä, biologisiin sisaruksiin verrattavissa olevia suhteita. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 452; Davies 2013, 5.) Vanhemman ja tämän uuden puolison päätyessä eroon myös yhteydenpito lapsen ja uuden puolison ja mahdollisten sisarpuolien välillä usein katoaa huolimatta siitä, kuinka läheiseksi nämä suhteet ovat muodostuneet (Onarheim Johnsen ym. 2018, 48).

Epäonnistuneet vuoroasumiseen liittyvät järjestelyt näyttäytyivät Autonen-Vaaranien ja Forsbergin (2015) tutkimuksessa asumisjärjestelyjen epäsäännöllisyytenä sekä tarpeettomana vastuun siirtymisenä lapselle. Jaksottainen asuminen vuoroin äidin ja vuoroin isän luona saattaa tuntua lapsesta huonolta ratkaisulta, mutta siihen tyydytään velvollisuuden tunteesta vanhempia kohtaan. Vuorottelevaan asumisjärjestelyyn saatetaan myös päätyä vain toisen vanhemman toiveesta. (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 453; Haugen 2010, 118.) Jatkuvaan vaihtoon perustuvat asumisjärjestelyt toimivat tutkimusten mukaan huonosti, mikäli vanhemmat riitelevät jatkuvasti ja lapset joutuvat osallistumaan vanhempiansa välien sovitteluun. Etenkin tytöt kärsivät vanhempien välisistä konflikteista. Myös etääntyneet välit toiseen vanhempaan hankaloittavat vuorotteluun perustuvaan asumisjärjestelyihin sopeutumista. (Nielsen 2014, 630; Linnanvuori 2018, 41.) Näin ollen yhteisen vanhemmuuden jatkamiseen liittyvät asumisjärjestelyt eivät aina osoittaudu lapsen parhaaksi vaihtoehdoksi. Toimivat eron jälkeiset asumisratkaisut ottavat huomioon lapsen mielipiteen ja antavat tilaa heidän päätöksilleen. (Haugen 2010, 119; Berman 2018, 112.)

3 ASIANTUNTIJUUS EROTYÖSSÄ

3.1 Perhetyön määritelmä

Perhetyön yksiselitteinen määritelmä on haastavaa, sillä toteutettuja perhetyönmuotoja kuvastaa moninaisuus. Yhtä lailla perhetyötä toteutetaan niin ennaltaehkäisevästi kuin kriisityöskentelyn muodossa. Yleisenä tehtävänä perhetyöllä on tukea perhettä arkea koskevassa muutoksessa ja auttaa itsenäisessä selviytymisessä. Sitä toteuttavat useat eri ammattiryhmät. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12–15.) Tähän pro gradu -tutkimukseen lukeutuvat perheammattilaiset ovat eroperheiden parissa työskenteleviä asiantuntijoita. Asiantuntijoihin lukeutuu muun muassa erilaisia neuvolatyöntekijöitä sekä sosiaalityöntekijöitä.

Perhetyön keskeisiä periaatteita ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöistä perhetyötä toteuttava perheammattilainen tekee työtään asiakkaana olevan perheen tarpeista ja toiveista käsin. Omasta vuosien mittaisesta kokemuksestaan huolimatta perheammattilainen pyrkii ymmärtämään jokaisen perheen tilanteen erilaisuuden ja osaa tarjota yksittäisille asiakasperheille juuri sopivia tukitoimia. (Järvinen ym. 2012, 18–19.) Tukitoimia arvioidessa otetaan huomioon perheen tavoitteet, joiden perusteella luodaan työskentelylle suunnitelma yhteistyössä vanhempien kanssa (van Houte, Bradt, Vandenbroeck & Bouverne-De Bie 2015, 118–119). Ammattilaisten ja vanhempien vuorovaikutus perhetyössä koostuu muun muassa vanhempien tiedottamisesta, ohjaamisesta ja motivoinnista. Vuorovaikutuksessa painotetaan luottamuksellisuutta ja kykyä keskustella vaikeista asioista myös tilanteissa, joissa mielipiteet eroavat. (van Houte ym. 2015, 119–120; Järvinen ym. 2012, 21.)

Perhelähtöisesti toimiva ammattilainen tavoittelee koko perheen hyvinvointia riippumatta siitä, keneen perheenjäsenen tukitoimia ensisijaisesti painotetaan. Työskentelyssä otetaan huomioon ja hyödynnetään perheenjäsenten omaa asiantuntijuutta koskien juuri heidän perheelleen sopivia menetelmiä. Perheenjäsenet kohdataan niin yksilöinä kuin perheen keskinäisten suhteiden

kautta. (Järvinen ym. 2012, 24–25.) Haastavaksi perhelähtöisen työskentelyn tekevät perheen haluttomuus vastaanottaa apua sekä työskentelylle asetut suuret tavoitteet. Haastavasta työstä huolimatta kokevat perheammattilaiset työssään myös onnistumisen kokemuksia esimerkiksi tilanteissa, kun asiakkaana oleva perhe ottaa avun avoimesti vastaan ja perheen tilanteessa tapahtuu edistystä lopulta niin, ettei ammattilaisen apua enää tarvita. (Rautio 2013, 164). Viimeinen perhetyön keskeinen periaate on lapsilähtöisyys. Lapsilähtöinen työskentely tarkoittaa lapsen näkökulman huomioonottamista perhettä koskevissa tilanteissa, joissa se uhkaa jäädä vanhempien omien tarpeiden alle (Järvinen ym. 2012, 27).

3.2 Perheammattilaiset eroavia perheitä tukemassa

3.2.1 Eropalvelut

Palvelutyypit ja saatavuus

Erilaisten eropalvelujen tavoitteena on vastata monenlaisiin ja vaihtuviin tuen tarpeisiin eron keskellä. Tukea on tarpeiden mukaan tarjottava niin eron eri osapuolille, kuin erilaisiin erotilanteisiin. Tukea saattavat tarvita niin itse vanhemmat kuin heidän lapsensa, ja jopa eroa läheltä seuraavat sukulaiset. Haastavaksi erotyöskentelyn tekee sosiaalisten verkostojen laajuus. Samalla kun luodaan uusia merkityksellisiä suhteita, ylläpidetään usein yhteyksiä niin kutsuttuun entiseen elämään ennen eroa. (Ritari-Alho, Olli, Haring & Savio 2019, 68; Castren 2009, 17.) Toisaalta tarvetta on sekä varhaisen tuen palveluille että pitkittyneisiin ristiriitatilanteisiin keskittyville ratkaisumalleille (Ritari-Alho ym. 2019, 68). Apua on saatavilla muun muassa erilaisten järjestöjen kautta. Esimerkiksi apuaeroon.fi on nettisivu, joka sisältää kattavasti tietoa niin erosta perhettä koskevana kriisitilanteena kuin saatavilla olevista palveluista. Palveluhaun avulla on nettisivuilla mahdollista eri osa-alueihin vastaamalla helposti selvittää, mitkä

tahot tarjoavat omalla alueella tarvittavia tukipalveluita. Avun tyypiksi tarjotaan muun muassa keskustelutukea, neuvontaa, sovittelua sekä erilaisia ryhmätapaamisia. (Apueroon.fi 2021.)

Erilaisten eropalvelujen hyödyntämistä ja tasapuolista jakaantumista kaikille sitä tarvitseville haastaa useat eri tekijät. Alueelliset erot ovat yksi suurimmista syistä, jotka johtavat palvelujen eriarvoistumiseen. Tämän lisäksi palveluita varjostavat nopean avun ja kriisipalveluiden vähäisyys sekä pitkäksi muodostuneet jonot. Yleisesti ottaen myös tiedon puute ja korkea kynnyks hakea apua estävät apua tarvitsevien perheiden löytämisen palveluiden pariin. Tarvetta olisikin tiedon keskittämiseksi niin, että sekä apua tarvitsevat perheet että eri ammattiryhmien jäsenet löytäisivät laadukkaan tuen pariin helposti. (Ritari-Alho ym. 2019, 68-69.)

Työskentelyn tavoitteet ja hyödyt

Lähtökohtana erotyöskentelyssä on lapsen edun turvaaminen. Lapsen edun turvaamisella tarkoitetaan eron jälkeisiä vanhempien välisiä neuvotteluja, joissa painopisteenä on aina lapsi ja hänen tarpeensa (Hyden 2001, 123). Tärkeintä erossa on perheammattilaisten mukaan varmistaa, että lapsen hyvä elämä ja arjen jatkuvuus säilyvät huolimatta vanhempien välillä tapahtuvasta tilanteesta. Lapsen tulee eron jälkeenkin olla oikeutettu rakastamaan molempia vanhempiaan tasapuolisesti sekä käyttäytymään ikätasonsa mukaisesti ottamatta vastuuta eron jälkeisestä arjesta. (Autonen-Vaaraniemi 2019, 368.) Ammattilaisen tukeen tarttuminen on erotilanteissa aina lapsen hyvinvoinnin kannalta positiivinen asia. Esimerkiksi sovittelun tavoitteena on löytää ne kaikkia osapuolia tyydyttävät ratkaisut, jotka samaan aikaan ovat lapsen tarpeiden mukaisia. (Haavisto & Kekäle 2017, 191.)

Yhteisvanhemmuutta puolustetaan useimmissa vanhempien välisissä erotapauksissa lapsen edun kannalta parhaana vaihtoehtona. Näin ollen yhtenä tärkeänä tehtävänä erotyöskentelyssä on tukea vanhempia oman vanhemmuuden jatkuvuudessa sekä kannustaa vanhempia jatkamaan yhteistyötä keskenään.

Tavoitteena on auttaa vanhempia löytämään yhteinen sävel lapsia koskevassa päätöksen teossa sekä tukea molemminpuolista kunnioitusta. Työskentelyssä otetaan huomioon yhteisen vanhemmuuden jatkamiseen liittyvä prosessinomaisuus, joka toimiakseen tulee viemään aikaa. (Autonen-Vaaraniemi 2019, 368; Terävä & Böök 2019, 14.) Turvallinen, lapsen edun mukainen arki eron jälkeen pitää sisällään entisten puolisoiden kyvykkyyden viettää yhteistä aikaa perheenä luoden näin tärkeitä muistoja lapsille (Sadowski & McIntosh 2016, 73). Keskittymisen lapsiin on pääasiassa myös tilanteissa, jolloin vanhemmat joutuvat turvautumaan erimielisyyksistä tai kommunikaatiovaikeuksista johtuen perheasioiden sovitteluun. (Haavisto & Kekäle 2017, 183–185.) Vanhempien osallistuminen pariterapiaan on aina myös lapsen edun mukaista. Sen myötä on mahdollista palauttaa jo kenties menetetty yhteys entiseen kumppaniin, jolloin lapsen asioista on helpompi sopia yhdessä. (Haavisto & Kekäle 2017, 181.)

Tukeutuminen eri ammattilaisten apuun erotilanteissa on kannattavaa myös vanhempien kannalta. Ensinnäkin tasapainoilu parisuhteen päätyemisen sekä yhteisen vanhemmuuden jatkamisen välillä on monille raskasta. Samaan aikaan pitäisi olla kykenevä käsittelemään omia tunteitaan juuri eronneena, sekä tekemään lapsen edun mukaisia päätöksiä. (Haavisto & Kekäle 2017, 188–189.) Keskustelut ammattilaisen kanssa terapian muodossa mahdollistavat aiemmin piilossa pysyneiden vahvojenkin tunteiden paljastumisen, jolloin niiden käsittelyn voi aloittaa. Ammattilaiselta voi myös tarvittaessa saada lääkinnällistä apua. (Koski 2011, 183.) Vanhemmat myös sopeutuvat ja käsittelevät eroa eri tahdissa (esim. Hokkanen 2005, 54), jolloin yhteistä keskustelua saattaa olla vaikea jatkaa keskenään rakentavasti. Tässä kohtaa ammattilaisen ulkopuolisen asemasta on hyötyä. (Haavisto & Kekäle 2017, 189–190.) Eron ei myöskään tarvitse olla välttämättä negatiivinen asia. Eron jälkeen entisten puolisoiden välinen kommunikaatio voi jopa parantua (esim. Hokkanen 2005, 59), mikä voi olla osaltaan perheammattilaisten tarjoaman tuen mahdollistamaa.

Apua kannustetaan hakemaan jo ennen varsinaiseen eroon päätymistä. On mahdollista, että osa pariskunnista päätyy eroon liian nopealla päätöksellä, mikäli parisuhdeongelmiin ei haeta apua ammattilaisilta (Haavisto & Kekäle 2017,

179). Saatavilla olevasta tuesta huolimatta vanhemmat eivät aina osaa tai tahdo hyödyntää asiantuntijoiden tarjoamaa apua. Asiantuntijoiden sijaan eronneet vanhemmat hakivat Hokkasen (2005) tutkimuksen mukaan tukea erosta selviytymiseen useimmiten mieluummin sukulaisiltaan, ystäviltään ja työyhteisöltään. Myös vertaisryhmän paremmuutta korostettiin. Vertaisryhmän jäsenten nähtiin pystyvän samaistuvan tilanteeseen paremmin, ja heidän kanssaan käydyt keskustelutilanteet näyttäytyivät tasa-arvoisempina. Ammattilaisten aitoutta epäiltiin. (Hokkanen 2005, 53.) Yksi syy ammattilaisten avusta kieltäytymiseen on myös kokemus sen tarpeettomuudesta. Erosta voidaan kokea selviytyvän hyvin myös joko omin keinoin tai lähiverkostojen avulla. Apua muualta lähdetään hakemaan vasta näiden keinojen ollessa riittämättömiä. (Kiiski 2011, 181.)

3.2.2 Perheammattilaiset tutkimuskohteena

Kansainvälinen tutkimus eroperheiden parissa työskentelevistä ammattilaisista on keskittynyt pitkälti tarkastelemaan perheoikeuden parissa työskenteleviä asiantuntijoita, kuten sovittelijoita ja asianajajia, jotka usein joutuvat työskentelemään haastavien tapausten parissa (Mitcham-Smith & Henry 2007). Tutkimusten tarkoituksena on muun muassa ollut kyseisten asiantuntijoiden roolin tarkastelu eron jälkeisissä ratkaisuissa (esim. Baitar, Buysse, Brondeel, de Mol & Rober 2012a) ja perheiden hyvinvoinnissa (esim. Baitar, Buysse, Brondeel, de Mol & Rober 2012b) sekä ammattilaisten kokemusten kerääminen alalla työskentelystä (esim. Braver, Cookston & Cohen 2002). Tutkimus on myös tyypillisesti toteutettu määrällisiä tutkimusmenetelmiä hyödyntäen (Baitar ym. 2012a; Baitar ym. 2012b; Braver ym. 2004).

Määrällisten tutkimusten lisäksi Suomessa on toteutettu jonkin verran laadullista tutkimusta erotyöskentelyn asiantuntijoista. Esimerkiksi Autonen-Vaaranien tutkimuksessa (2019) tarkasteltiin haastattelujen avulla eroperheiden kanssa työskentelevien erilaisten perheammattilaisten – kuten psykologien, sosiaalityöntekijöiden ja lakimiesten asennoitumista eron jälkeiseen

vanhemmuuteen ja erotyöskentelyyn. Lapsen edun huomioisen lisäksi perheammattilaiset nostivat tavoitteekseen kohdata erotilanteissa molemmat vanhemmat yhdenvertaisesti. Tämä tarkoitti puolueetonta toimimista eroon liittyvissä riita- ja sopimustilanteissa. (Autonen-Vaaranieniemi 2019, 397.) Eronneiden vanhempien välien tuletuessa saatetaan perheammattilaisten mukaan esimerkiksi omaa etuaan tavoitella kyseenalaistamalla toisen kykyä vanhemmuuteen (Hyden 2001, 121). Vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa perheammattilaiset korostivat Autonen-Vaaranien tutkimuksessa (2019) tarvetta sekä empatiaan että riittävään etäisyyteen, jolloin on mahdollista pysyä puolueettomana. Ongelmia tämä aiheutti etenkin vasta uransa alussa oleville ammattilaisille. Riita- ja sopimustilanteissa solmituissa ratkaisuisissa ammattilaiset korostivat perheiden erilaisuutta ja täten kullekin perheelle yksilöllisesti räätälöityjä keinoja. (Autonen-Vaaranieniemi 2019, 367–368.) Perheammattilaisten tarkoituksena ei ole tarjota valmiita ratkaisuvaihtoehtoja eron jälkeisen elämän jäsenyttämiseen. Tarkoituksena on tukea vanhempia itsenäisessä päätöksenteossa, jolloin perhe saa käyttöönsä juuri heille sopivia keinoja (Haavisto & Kekäle 2017, 183). Autonen-Vaaranien (2019, 372) tutkimuksen osallistuneet ammattilaiset korostivat haastatteluissaan vanhempien omaa kokemustietoa siitä, mikä on heidän lapselleen paras vaihtoehto eron jälkeiseen arkeen sopeutumisessa. Lapsen edun todettiin kuitenkin ohittavan tarpeen mukaan myös vanhempien yhdenvertaisen kohtelun (Autonen-Vaaranieniemi 2019, 369).

Perheammattilaisten kokemuksia työstään on Suomessa kerätty myös laadullisin menetelmin. Päiväkirjoja aineistonaan hyödyntäen Rautio (2013) huomasi varhaiskasvatuksen ammattilaisten sekä neuvolatyöntekijöiden kokevan työkuormansa usein liian suureksi ja työtä varjostavat kiire ja useat tapaukset vaikuttivat negatiivisesti annettavan tuen laatuun. Haastavienkin tapausten kanssa jäätin helposti yksin, jonka vuoksi ammattilaiset osoittivat tarvetta vertaistukeen muilta ammattiryhmän jäseniltä. Omaa jaksamista työssä puolestaan lisäsivät saatu positiivinen palaute sekä asiakassuhteen onnistunut päätyminen. (Rautio 2013, 164-165.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT/-KYSYMYKSET

Tämä pro gradu -tutkimus ottaa kantaa eroperheiden kanssa työskenteleviä perheammattilaisia koskevaan tutkimukselliseen aukkoon ja valitsee tutkimukselliseksi lähestymistavaksi laadullisen tutkimusmenetelmän. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata eron parissa työskentelevien perheammattilaisten käyttämiä puhetapoja koskien vanhempien eron kohtaavien lasten uudelleen muodostunutta arkea. Tutkimuksen tavoitteena on myös tuottaa uutta tietoa hyvin toteutuneesta lapsen eroarjesta. Aineistona toimii yhteensä yhdeksän perheammattilaisten ryhmähaastattelua.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavanlaiset:

1. Millaisia puhetapoja lapsen eron jälkeisestä arjesta esiintyy perheammattilaisten puheessa?
2. Miten perheammattilaisten puheessa kuvataan onnistunutta lapsen eroarkea?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen konteksti

Tämä pro gradu -tutkielma on toteutettu osana Ensi- ja turvakotien liiton ja Jyväskylän yliopiston kasvatustieteenlaitoksen (Böök & Terävä) yhteistä ”Vanhemmuus eron jälkeen” - hanketta, jonka tarkoituksena on tarkastella yhteisvanhemmuutta eron jälkeisessä tilanteessa. Hankkeessa on haastateltu sekä eroon päätyneitä vanhempia että eroamassa olevien tai eronneiden vanhempien kanssa työskenteleviä perheammattilaisia. Tässä opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan Ensi- ja turvakotien liiton järjestämään koulutukseen osallistuneiden perheammattilaisten ryhmähaastatteluita. Haastatteluja on yhteensä yhdeksän kappaletta ja ne on toteutettu kertaluontoisesti.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena voidaan pitää tutkittavan ilmiön syvällisempää ymmärrystä ja käsitteellistämistä (Kiviniemi 2018, 78). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä perheammattilaisten puheessa rakennetuista merkityksistä siitä, miten vanhempien ero heijastuu lapsen arjen toteutumiseen. Tutkimuksen toteuttamista kuvaava prosessinomaisuus jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Muun muassa aineistoon liittyvät tulkinnat muokkautuvat hiljattain tutkimuksen edetessä ja tutkimuksen tekoon liittyvät päätökset, kuten kysymystenasettelu saattavat muokkautua ja vaihtua tutkimuksen teon eri vaiheissa. (Kiviniemi 2018, 73.) Prosessinomaisuus näkyi tässä tutkimuksessa lisäksi myös esimerkiksi tulos -osuuden jäsentelyn hahmottelussa.

Tutkimuksen analyysissä hyödynnetään menetelmänä diskurssianalyysiä, joka pohjautuu sosiaalisen konstruktionismiin. Kyseinen traditio pitää sisällään seuraavanlaisia perusolettamuksia. Ensinnäkin sosiaalinen konstruktionismi suhtautuu objektiiviseen ja ehdottoman varmaan tietoon kriittisesti. Näin ollen ei olemassa yhtä ainoaa totuutta, vaan useita näkökulmia ymmärtää maailmaa ja sen ilmiöitä. (Burr 2015, 223). Täten tähänkin tutkimukseen osallistuneet perheammattilaiset rakentavat omaa näkemystään lapsen toteutuneesta eroarjesta,

jota edelleen tutkijana tulkitseen oman taustani kautta. Tämän lisäksi kaikki tieto on sosiaalisen konstruktionismin mukaan aikaan ja paikkaan sidonnaista (Burr 2015, 223).

Toinen keskeinen lähtökohta sosiaaliseen konstruktionismin perinteeseen on ymmärrys tiedon rakentumisesta. Kyseisen tradition mukaan tutkimuksen kohteena olevaa todellisuutta tarkastellaan aina jonkun sosiaalisesti luodun merkityksen näkökulmasta, tehden tiedosta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvaa. Kielellä on suuri merkitys tässä todellisuuden luomisessa. (Jokinen 2016, 251–252; Burr 2015, 222.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perheammattilaisten puheen avulla luotuja merkityksiä eron jälkeisestä lapsen arjesta. Koska vakiintuneita luokitteluja sosiaaliselle todellisuudelle syntyy juuri ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Jokinen, 2016, 253), ryhmähaastattelut toimivat hyvin tämän tutkimuksen aineistona. Perusajatuksena diskurssianalyysissä on kielenkäytön näkeminen tekemisenä, joka vuorovaikutuksen lomassa samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kielenkäytön avulla niin ikään konstruoidaan eli luodaan merkityksiä kohteille, joista puhutaan tai kirjoitetaan. (Suoninen 2016, 230; Jokinen ym. 2016, 26.)

Lopuksi tutkimuksen toteuttamisen kannalta on huomioitava, että myös tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde on diskurssianalyysissä konstruktivistinen. Samalla kun tutkija kuvaa tutkimustulosten avulla sosiaalista todellisuutta, hän myös itse luo sitä. (Jokinen 2016, 253.) Tämä on tiedostettu myös tätä tutkimusta toteuttaessa esimerkiksi kiinnittämällä erityistä huomiota sanavalintoihin, joiden avulla tutkimuksen tuloksia esitetään. Faktuaalisten totuuksien sijaan tulokset pyritään esittämään perheammattilaisten puheen ja yhteisten keskustelujen kautta muodostettuina.

5.2 Tutkittavat

Tutkimusaineistona on yhteensä yhdeksän eron parissa työskentelevien perheammattilaisten ryhmähaastattelua. Haastateltavia oli yhteensä 31, joilta

kerättiin ennen haastattelujen toteuttamista taustatietoja muun muassa koulutukseen, ammattiin ja omaan perherakenteeseen liittyen. Haastateltavien sen hetkinen ammattinimike vaihteli jonkin verran, kuitenkin niin, että kaikilla oli kokemusta eroperheiden kanssa työskentelystä. Suurimmalla osalla kokemusta oli kertynyt jo useamman vuoden verran, vain yksi haastateltavista ilmoitti kahden vuoden kokemuksesta. Muutamalla tutkimukseen osallistuneella perheammattilaisella oli yli kymmenen vuoden työkokemus. Ammattilaisiin kuului muun muassa perhetyöntekijöitä, sosiaalityöntekijöitä, neuvolantyyöntekijöitä sekä ohjaajia, kuten avopalvelu- ja tapaamispaikanohjaajia. Haastateltavista suurin osa oli naisia (n=29). Tutkimukseen osallistuneista perheammattilaisista vain kaksi oli miehiä. Nuorin haastateltavista oli 32-vuotias, vanhin 57-vuotias.

Laadullisessa tutkimuksessa vaadittavaa aineiston kokoa määrittävät kriteerit painottavat määrän sijaan laatua. Tavoitteena on kerätä sellainen joukko tutkittavia, jotka tietävät aiheesta mahdollisimman paljon. Näin ollen tutkittavien valinta perustuu vahvaan harkintaan ja tarkoituksenmukaisuuteen, jossa pyritään keräämään mahdollisimman kokenut ja asiantunteva tutkittavien joukko. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Koska kaikki ”Vanhemmuus eron jälkeen” -hankkeeseen valikoituneista perheammattilaisista olivat osallistuneet Ensi- ja turvakotien liiton järjestämään koulutukseen koskien eroperheiden parissa tehtävää yhteistyötä, voidaan tähän pro gradu -tutkimukseen nähdä valikoituneen asiantunteva tutkittavien joukko.

5.3 Aineistonkeruu

”Vanhemmuus eron jälkeen” - hankkeen ammattilaisten ryhmähaastattelut toteutettiin touko-lokakuussa vuonna 2017. En itse osallistunut aineistonkeruuprosessiin, vaan sain kaikki yhdeksän haastattelua valmiiksi litteroituna. Haastattelujen pituudet vaihtelivat jonkin verran, jonka vuoksi myös valmiit litteraatit olivat osa pidempiä kuin toiset. Sivumäärältään litteroidut aineistot vaihtelivat 7–28 sivun välillä, yhteensä litteroitua haastattelumateriaalia oli 119 sivua.

Perheammattilaisten haastattelut toteutettiin tutkimuksessa teemoiteltuna puolistrukturoituna ryhmähaastatteluina. Haastattelurunko koostui kokonaisuudessaan kuudesta eri osa-alueesta. Alun esittelykierroksen jälkeen yhteisen keskustelun teemoina olivat ^{1.)} eroperheet ja oma työ, ^{2.)} ero perheenjäsenten näkökulmista, ^{3.)} lapsi ja ero, ^{4.)} yhteistyövanhemmuus sekä ^{5.)} haasteet ja mahdollisuudet eroperheiden kanssa työskentelyssä.

Puolistrukturoidulla teemahaastattelulla tarkoitetaan esimerkiksi Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan haastattelumuotoa, jossa edetään tiettyjen ennalta valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten mukaan. Se kuinka tarkkaan kysymyksenasettelussa noudatetaan samankaltaisuutta, vaihtelee tutkimuksittain. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Tämän pro gradu -tutkimuksen valmiissa aineistossa haastattelurungon kysymysten esittämisjärjestys vaihteli hiukan haastattelujen välillä riippuen siitä, mihin suuntaan keskustelu haastateltavilla luonnollisesti liikkui. Haastattelijä saattoi myös esittää haastattelurunkoon alun perin kuulumattomia lisäkysymyksiä luoden näin variaatiota haastattelujen välille. Avoimesta haastattelusta poiketen teemahaastatteluun osallistuvien oletetaan omaavan etukäteen tietoa haastattelun teemoista ja olevan kykeneviä osallistumaan keskusteluun tutkijan asettaman tason mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 90). Koska Ensi- ja turvakotien liiton järjestämä koulutus koski eroperheiden kanssa työskentelyä, olivat siihen osallistuneet luonnollisesti eroperheiden parissa työskenteleviä ammattilaisia.

Ryhmähaastatteluita varten kootaan usein samoista taustoista tulevien, alle kymmenen ihmisen joukko keskustelemaan rajatusta aiheesta (Patton 2002, 385). Tämän tutkimuksen ryhmähaastattelut toteutettiin vaihdellen kahden, kolmen tai neljän perheammattilaisen kesken. Tiedonkeruumuotona se sisältää monenlaisia etuja. Lyhyessä ajassa on mahdollista kerätä suuri määrä tietoa verrattuna yksilöhaastatteluun, minkä lisäksi ryhmähaastatteluun osallistuvat saattavat nauttia tästä haastattelun muodosta usein enemmän (Patton 2002, 386). Tämän tutkimuksen haastatteluiden mielekkyyttä lisäsi mahdollisesti tilaisuus jakaa omaan työhön liittyviä haastaviakin puolia.

Kuten kaikilla aineistonkeruumenetelmillä, myös ryhmähaastattelulla on rajoituksensa. Yksi niistä liittyy haastateltavien kesken jakaantuneiden puheenvuorojen epätasapainoon (Patton 2002, 386), mikä ilmeni myös tässä aineistossa. Ajan rajallisuuden vuoksi ryhmähaastatteluissa vastaan saattaa tulla myös tilanteita, joissa tutkittavan teeman kannalta mielenkiintoiset ajatukset jäävät vähäiselle huomiolle, vaikka niistä olisikin mielekästä puhua laajemmin. Ryhmässä on myös vaikea tuoda esille yleisestä näkemyksestä poikkeavia mielipiteitä. (Patton 2002, 386–387.) On kuitenkin mahdollista, että tämän tutkimuksen haastatteluun osallistuneet perheammattilaiset jakoivat keskenään hyvin samankaltaisia näkemyksiä eroperheisiin liittyvän työkokemuksensa kautta.

5.4 Aineiston analyysi

Tämän pro gradu -tutkimuksen aineiston analyysissä sovelletaan diskurssianalyysiä. Yhteistä kaikille diskurssianalyysin sovelluksille on oletus kielestä sosiaalista todellisuutta rakentavana ja seurauksia tuottavana rakenteena. Tämän lisäksi analyysissä otetaan huomioon toiminnan kontekstisidonnaisuus sekä yhtäaikaisesti olemassa olevat rinnakkaiset ja keskenään kamppailevat diskurssit, joihin eri kielenkäyttäjät nojautuvat puheessaan. (Jokinen ym. 2016, 26.) Ominaista analyysin toteuttamiselle on kuitenkin menetelmän etenemiseen liittyvien yksiselitteisten ohjeiden puute, jonka vuoksi tutkimuksesta riippuen on mahdollista soveltaa useitakin erilaisia analyysitapoja (Jokinen ym. 2016, 25). Avaan seuraavaksi muutamia analyysin keskeisiä käsitteitä.

Tarkastelun kohteena toimivat vuorovaikutustilanteissa annetut kuvaukset – tässä tapauksessa perheammattilaisten ryhmähaastattelujen sisältö, ovat diskurssianalyysissä nimeltään selontekoja. Näiden puheenvuorojen aikana ihminen tekee itseään ja maailmaa ymmärrettäväksi muille. Yksilön selontekojen ja ympäröivän maailman välillä vallitsee jatkuva yhteys, jossa ollaan yhtä aikaa riippuvaisia sosiaalisesta maailmasta ja toisaalta rakennetaan ympäröivää kulttuuria. Yksilön tuottamat selonteot jakautuvat edelleen tarkemman tarkastelun

myötä pienemmiksi yksiköiksi, diskursseiksi. (Suoninen 2016, 233–234.) Diskursianalyysissä tutkija tukeutuu vahvasti tutkimusaineistoon ja pyrkii yksityiskoh-
 taisen tarkastelun avulla jäljittämään siitä eri diskursseja (Suoninen 2016, 52).
 Huomion arvoista on, että menetelmäkirjallisuudessa käytetään joissain tapauk-
 sissa kolmea eri termiä (*diskurssi*, *merkityssysteemi*, *repertuaari*) synonyyminä vii-
 tatessa näihin yksilön tuottamiin merkityksiin. Käytän itse diskurssin rinnakkai-
 sena käsitteenä puhutavan käsitettä, jossa huomio kiinnittyy niin puheen sisäl-
 töön kuin puheen kielellisiin piirteisiin.

Tutkimusaineiston analyysissä tarkastelun kohteena ovat perheammatti-
 laisten lasten eron jälkeiseen arkeen liittyvät puhutavat. Koska valmis aineisto ei
 ollut itselleni etukäteen tuttu, aloitin analyysiprosessin selaamalla tutkimusai-
 neistona toimivat yhdeksän haastattelutiedostoa läpi kokonaisuudessaan luoden
 näin yleiskatsausta sen sisältöön. Koska haasteluissa ei erikseen kysytty lapsen
 eroarjesta, oli oleellista ottaa huomioon useiden teemahaastattelukysymysten
 vastaukset varmistaen näin, ettei tutkimukseen oleellisesti kuuluva tieto jäänyt
 analyysin ulkopuolelle. Luodun yleiskatsauksen jälkeisen tarkemman lukemisen
 jälkeen poimin aineistosta haastattelu kerrallaan mielestäni lapsen arkea kuvaava-
 via virke- ja asiakokonaisuuksia ja teemoittelin ne. Asia- ja virkekokonaisuuksia
 poimiessani huomioni kiinnittyi ensinnäkin niihin perheammattilaisten puheen-
 vuoroihin, joissa esiintyi *arjen* käsite. Oma tulkintaa arjen sisällöistä ohjasi myös
 tutkimuksen teoriapohja, tehden näin teemoittelusta teoriaohjautuvan (Tuomi &
 Sarajärvi 2018, 133). Sisällöllisesti huomio kohdentui niihin kuvauksiin, joissa kä-
 siteltiin ^{a.)} arjen ja kodin erilaisia toistuvia rutiineja ja käytäntöjä, ^{b.)} ihmissuhteita
 kuten lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja ^{c.)} kodin tunnelmaan liittyviä
 muutoksia. Rutiinien ja toimintakäytäntöjen näkökulmasta mielenkiinnonkoh-
 teena olivat muun muassa perheammattilaisten puhe eron jälkeisten asumisjär-
 jestelyjen toteutumisesta ja mahdollisista haasteista lapsille. Ihmissuhteista tar-
 kastelun kohteeksi otettiin niin ydinperheen- kuin uusperheenjäsenten vuorovai-
 kutukseen liittyvä puhe. Viimeisenä kodin tunnelman näkökulmasta tarkastel-
 tiin miten perheammattilaiset puhuivat kodin yleisestä tunnelmasta eron jälkeen.
 Tämän jälkeen jaottelin poimimani arjen kuvaukset samankaltaisuuteen

perustuen omiin ryhmiinsä, ja lopulta alkuperäisistä virke- ja ajatuskokonaisuuksista muodostui kolme eroarkea kuvaavaa teemaa, jotka nimesin seuraavasti: **liikkuminen kahden kodin välillä, arjen vuorovaikutussuhteet** sekä **arjen tunneilmapiiri**. Teemoihin liittyvät sisällöt on avattu taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Arjen teemat ja sisällöt.

Arjen teema	Sisältö
Liikkuminen kahden kodin välillä	Äidin vs. isän koti Valinta vanhempien välillä Järjestelyihin liittyvä epäselvyys Lapsen rooli
Arjen vuorovaikutussuhteet	Ydinperheenjäsenten vuorovaikutus Uusperheen tuomat muutokset lapsen vuorovaikutussuhteisiin
Arjen tunneilmapiiri	Kodin ilmapiiri

Tämän jälkeen aloin yksitellen tarkastelemaan, miten arkea kuvaavasta teemasta perheammattilaiset puhuivat ja lähdin muodostamaan lapsen eroarkea kuvaavia puhetapoja. Puhetapoja rakentaessa on huomioitava, etteivät ne esiinny aineistossa yhtenäisinä kokonaisuuksina vaan ne koostuvat pitkin aineistoa esiintyvistä paloista (Suoninen 2016, 53). Näin ollen jokaisen haastattelun kohdalla hyödynsin useita lukukertoja, mahdollistaen oleellisen tiedon löytämisen. Puhetapoja muodostaessani kiinnitin huomiota muun muassa seuraaviin kielellisiin piirteisiin: muutosta kuvaaviin kielellisiin ilmaisuihin (esim. *liian nopeesti, täytyy kasvaa, joutuu vaihtaa*) ja toisaalta myönteisiin sanavalintoihin (esim. *parempia ihmissuhteita, rauhallisempaa*), perheammattilaisten käyttämiin ääri-ilmauksiin (esim. *tosi vaikee, hirvittävän lojaali*) sekä arjen vertailuun ennen ja jälkeen eron. Tämän lisäksi pohdin mahdollista lapselle annettua asemaa puhettavan sisällä. Lapsi kuvasi puhetapojen sisällä muun muassa toimintojen kohteena ja tilanteen uhrina sekä toisaalta eron myötä merkittäviä myönteisiä asioita saavuttavana osapuolena. Erotin perheammattilaisten puheesta yhteensä kuusi puhetapaa, jotka nimesin seuraavasti: **kahteen kotiin sopeutuminen -**, **vastuunsiirto -**,

lojaliteettiristiiriä -, ydinperheenjäseniä lähentävä -, uuteen perherakentamiseen sopeutuminen – ja arjen tasaantuminen puhetavaksi.

Olen rakentanut tulos -osuuden arjen teemojen mukaisesti niin, että käyn läpi kunkin teeman puhetavat oman otsikkonsa alla. Tulosten tukena olen havainnollistamiseen käyttänyt apuna alkuperäisiä aineistoesimerkkejä. Luettavuuden parantamiseksi olen poistanut esimerkeistä täytesanoja, kuten *niin kun* sekä muita puheenvuoroja täyttäviä toistoja.

5.5 Eettiset ratkaisut

Tämä pro gradu -tutkimus noudattaa tieteellistä toimintaa ohjaavia normeja, joita ovat universaaliuus, yhteisöllisyys, puolueettomuus sekä järjestelmällisen epäilyn periaate. Näiden periaatteiden mukaisesti tiedettä on tehtävä ja sen tuloksia pohdittava tutkijan henkilökohtaisten ominaisuuksien ulottumattomissa. Lisäksi tieteellisesti tuotetun tiedon tulee olla muille avointa. (Kuula 2006, 25–26.) Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin juuri tämän tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä ratkaisuja.

Valmiin aineiston etuihin lukeutuu muun muassa se, että jo hankkeen alussa on kaikilta tutkimukseen osallistuneilta perheammattilaisilta hankittu vaadittavat tutkimusluvut (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Henkilökohtaisten kirjallisten suostumusten lisäksi hankkeen alussa on pyydetty lupa tutkimuksen toteutukseen neljältä eri kaupungilta, jonka ammattilaisia on hankkeessa haastateltu. Haastattelut on toteutettu vuonna 2017, ennen nykyisten tietosuojailmoituksiin liittyvien käytäntöjen astumista voimaan, jolloin erillistä tietosuojailmoitusta ei hankkeessa ole laadittu. Suostumukset tutkimukseen osallistumisesta on kerätty aineistonkeruun ajankohdan ohjeistusten mukaisesti.

Tutkimuksen kohdistuessa ihmiseen, ohjaavat sitä muun muassa seuraavat eettiset periaatteet. Tutkimus on toteutettava niin, ettei siitä aiheutu tutkittavalle merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja tutkittavalla on missä kohtaa tahansa oikeus keskeyttää

osallistumisensa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–8.) Tämän tutkimuksen haastatteluaineisto kerättiin tutkittavilta perheammattilaisille suunnatussa koulutustilaisuudessa, joista molempiin osallistuminen oli vapaaehtoista eikä aiheuttanut osallistujille ylimääräistä haittaa.

Haastateltavien henkilöllisyys on tutkimuksessa suojattu pseudonymisoinnalla osallistujien nimet (Kuula 2006, 215) niin kerätyistä taustatiedoista kuin itse haastatteluista. Haastateltavat nimettiin kerättyjen taustatietojen lomakkeeseen nimillä H1-H31 (haastateltava 1 jne.). Koska haastatteluja litteroidessa hyödynnettiin hankkeessa useampaa litteroijaa, haastateltavat oli saatettu pseudonymisoida eri tavalla käyttäen erilaisia kirjainkoodeja (V1-V4) tai yksittäisiä satunnaisia konsonantteja. Tässä tutkimuksessa yhtenäistin pseudonymisoinnin käytäntöjä ja käytin haastateltavista kirjainkoodeja a-d. Lisäksi osoittaakseni jokaisen haastattelun sisällymisen analyysiin olen lisännyt aineistoesimerkkeihin kirjainkoodin R1-R9 havainnollistamaan mistä yhdeksästä ryhmähaastattelusta sitaatti on peräisin. Tunnistamattomuuden turvaamiseksi poistin litteraateista sukunimiä ja esimerkiksi tarkat tiedot tutkittavien työpaikasta. Tässä tutkimuksessa haastateltavista kerättyjä henkilötietoja ei ole otettu analyysissä huomioon. Jotta tutkittavat eivät ole tunnistettavissa, aiemmin esitellessäni tutkittavia keskityin vähemmän tunnistettaviin tietoihin, kuten ikään ja sukupuoleen ja jätin huomiotta esimerkiksi perheammattilaisten asuinkuntaan ja perheeseen liittyvät tiedot.

Opinnäytetyön valmiin aineiston vastaanottamisessa ja säilyttämisessä on noudatettu tutkimushankkeessa tehtävään tutkimukseen liittyviä hyvän tieteen käytäntöjä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Vastaanottaessani gradu -ohjaajaltani hankkeen valmista haastattelumateriaalia allekirjoitin sitoumuksen tutkimusaineiston asianmukaisesta käytöstä. Tallensin haastateltavien taustatiedot sekä valmiit yhdeksän tiedostoa haastattelulitteraatteja sähköisessä muodossa Jyväskylän yliopiston suojatulle asemalle opinnäytetyön tekemisen ajaksi, jonka jälkeen kaikki hankkeeseen kuuluvat alkuperäiset tiedostot sekä niihin liittyvät omat muistiinpanoni tuhottiin asiankuuluvin menetelmin.

6 TULOKSET

6.1 Kahden kodin välillä liikkuminen

Liikkuminen kahden kodin välillä -teemasta oli perheammattilaisten puheesta tunnistettavissa yhteensä kolme erilaista puhetapaa. Nämä puhetavat nimesin kahteen kotiin sopeutuminen -, vastuunsiirto - ja lojaliteettiristiriita puheta-voiksi. Taulukkoon 2 olen koonnut kunkin puhetavan sisällön ja kielelliset piirteet.

TAULUKKO 2. Liikkuminen kahden kodin välillä -teeman puhetapoihin liittyvät sisällöt ja kielelliset piirteet.

	Sisältö	Kielelliset piirteet
Kahteen kotiin sopeutuminen puhetapa - muutokseen liittyvä epävarmuuspuhe - kielteinen muutospuhe - myönteinen muutospuhe	Järjestelyihin liittyvät ratkaisut Sääntöjen ja käytäntöjen erilaisuus Kodin vaihtaminen	Epävarmuutta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>mitä tapahtuu, missä asun</i>) Kielteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>väsyy, joutuu vaihtaa, ei tapaakkaan</i>) Huolen ilmaisu (esim. <i>miten sopeutuu, vie pohjaa</i>) Myönteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>moni voi olla jännittäväkin juttu</i>)
Vastuunsiirto puhetapa	Lapsen rooli	Vastuun eksplisiittinen ilmaisu (esim. <i>he ottaa vastuunkantoja, liian iso vastuu, aikuisen tai isomman roolin</i>) Vahvat kannanotot (esim. <i>ei saa olla niitä lapsia, lapsen harteille se tilanne</i>)
Lojaliteettiristiriita puhetapa	Valinta vanhempien välillä	Tilanteen haastavuuden kuvaus (esim. <i>lapset pistetään aika tiukkaankin paikkaan, pitäis valita sanansa ja tekonsa</i>) Ääri-ilmaukset (esim. <i>tosi vaikee, hirvittävän lojaali</i>)

Kahteen kotiin sopeutuminen puhetapa muodostui yhteensä kolmesta erilaisesta puheesta – muutokseen liittyvä epävarmuuspuhe, kielteinen muutospuhe sekä myönteinen muutospuhe, joissa tarkasteltiin lapsen mukautumista eron jälkeisiin arjen järjestelyihin. Keskustelua perheammattilaisten kesken heräsin esimerkiksi kotien eroavista käytännöistä ja lapsen monipaikkaisesta asumisesta. Puhetavassa korostui, kuinka vanhempien eroilmoitus voi herättää lapsessa epävarmuutta tulevaa kohtaan. Lapsen muutokseen liittyvää epävarmuuspuhetta havainnollistettiin ilmauksilla kuten *missä mun koti on, kuka musta pitää huolta, onko mulla äitiä tai onko mulla isää*. Puhetapa loi kuvaa siitä, kuinka vanhempien kyky sopia eron jälkeisistä järjestelyistä heijastelee suoraan lapsen hyvinvointiin. Asumisen järjestelyiden kuvattiin vaikuttavan negatiivisesti lapseen. Tällöin ilmaistiin huolta tilanteiden ennakoimattomuudesta ja siitä seuraavasta lapsen kokemasta turvattomuudesta:

Aineistoesimerkki 1

monet on aika turvattomia ja ei tiedetä mitä tapahtuu seuraavaksi, vanhemmat saattaa aika nopeassa tahdissa ilmottaa jotain tapahtuvia muutoksia ja ainahan niit ei tiedäkään ennakolta mutta ihan ilmiselvää että jos parin päivän varoajalla tulee joku et nyt sä oot sit viikonlopun siellä niin kyllähän se pieneltäkin vie pohjaa siihen (R2b)

Kielteisenä muutoksena oli puhetavassa havaittavissa vanhempien kotien eroavat käytänteet. Tätä tehtiin näkyväksi rakentamalla kuvaa kahdesta toisistaan erillään olevasta arjesta ja vanhempien erilaisista kasvatuskäytännöistä. Myös kotien välillä liikkumiseen liitettiin puheessa käytännönhaasteita, esimerkiksi kahden kodin välillä liikkuvia tavaroita koskien. Lapsi kuvastui tässä kielteistä muutosta kuvastavassa puheessa tilanteeseen pakotettuna sopeutujana.

Sopeutuminen kahden kodin eri sääntöihin ja muihin käytäntöihin näyttäytyi perheammattilaisten keskusteluissa huolena, jolloin puheessa rakennettiin vanhempien kotien välille vahvaa vastakkainasettelua. Kahden kodin erilaisuuksista puhuttaessa ilmeni esimerkiksi ilmauksia *onko liian erilaiset ja miten sopeutuu siihen*. Joissain perheissä arki näyttäytyi jakaantuvan niin voimakkaasti erilleen,

että isän ja äidin arki asetetaan vastakkain ja puhutaan erikseen kahden vanhemman toteuttamasta arjesta:

Aineistoesimerkki 2

oli isän maailma viikon ajan ja johon äiti ei mahtunut ja oli äidin maailma toisella viikolla, johon taas isä ei mahtunut tai isän asiat eivät mahtuneet elikkä lapset todellakin erotettiin toisista vanhemmista (R1b)

Puhetavassa ilmeni, että lapsi on erotilanteissa aina se, joka *kulkee ees taas*. Kotien välillä liikkumiseen liitettiin erilaisia haasteita. Haasteita nähtiin tuottavan kahteen eri asuinympäristöön sopeutuminen ja erilaiset käytännön seikat. Ilmausten, kuten *joutuu vaihtaa, vaihtuu säännöllisin väliajoin* avulla puheessa korostettiin lapsen tarvetta jatkuvaan uudelleen asettautumiseen kunkin vanhemman luo. Pitkät välimatkat vanhempien välillä näyttäytyivät lapsen ystäväpiirin ja koko muun elämänpiirin muutoksena. Tavaroiden liikkuminen kahden kodin välillä voi herkästi johtaa siihen, että esimerkiksi *on joku koulukirja hukassa tai harrastuskamat*. Mieluisten lelujen tai muiden tavaroiden puute toisen vanhemman luona saattaa lisätä kokemusta siitä, että *toisen luona on vähän tylsää*. Puhetapa nosti myös esille, kuinka lapsen nähdään herkästi väsyvän jatkuvaan vaihtoon kotien välillä.

Vaikka kahden kodin erilaisuus kuvastui perheammattilaisissa puheessa huolena (esim. *siinä ei liiku mikään siinä välissä*), luotiin myös kuvaa eroavaisuuksista myönteisenä asiana. Myönteinen muutos näyttäytyi perheammattilaisten puheessa lapsen mahdollisuutena kahteen erilaiseen, mutta yhtä hyvään kasvuympäristöön. Tällöin lapsi kuvastui erossa saavana osapuolena. Perheammattilaisten keskusteluiden perusteella eron jälkeenkin on mahdollista ylläpitää entisessä ydinperheessä muodostettuja rooleja, jossa *on niitä isän kanssa tehtäviä asioita ja äidin kanssa tehtäviä asioita*. Kotien eroavaisuus voi toimia lapselle myös esimerkkinä siitä, kuinka ei ole yhtä oikeaa tapaa toimia:

Aineistoesimerkki 3

*vaikka siellä toisessa kodissa olis erilaiset säännöt tai erilaisia perhekulttuurisia tapoja se voi olla ihan oookoo et se **että ois samanlaista ei tarkoita että se ois ainoa oikee tapa** vaan hyöäksyöä ja suvaitsevainen ja sallii lapselle sen että on erilaista mutta voi olla yhtä hyöää (R1a)*

Kahden kodin välillä liikkumiseen liittyvistä haasteista huolimatta lapsi voi perheammattilaisten puheen perusteella myös iloita kahdesta eri kodista. Perheammattilaisten puheessa ilmeneviä myönteisiä muutoksia oli mahdollisuus saada *kahdet eri viikkorahat ja tehdä päätöksiä uudesta kodista, mitä sinne laitetaan tai mitä siellä voi tehdä*. Parhaimmillaan lapsi saa eron jälkeen itselleen kaksi välittävää kasvuympäristöä:

Aineistoesimerkki 4

*lapsi voi olla myös onnellinen siitä että hei, nyt mulla on kaksi kotia. **Et kumpiki vanhempi kumminki rakastaa** (R1b)*

Vastuunsiirto puhetavaksi nimesin perheammattilaisten käyttämän eksplisiittisen vastuupuheen, jossa lasten nähtiin ottavan vanhempien erotilanteissa tarpeetonta vastuuta arjen sujuvuuden takaamisesta. Vastuun eksplisiittisyys näkyi puhettavassa toistuvien vastuullisuus ja vastuu-sanojen kautta. Lapsi kuvastui tässä puhettavassa vastuunkantaja eron jälkeisissä järjestelyissä. Lapsen roolissa tapahtuva muutos näyttäytyi vahingollisena normaalille kasvulle ja kehitykselle. Puhettavassa ilmeni vahvoja kannanottoja, kuten *ne ei saa olla niitä lapsia ja se jää lapsen harteille koko ajan se tilanne*.

Tässä puhettavassa tuli esille kuinka vanhempien ero lisää lapsen tarvetta käyttäytyä ikätasoaan kypsemmin. Monet perheammattilaiset ilmaisivat puheessaan lasten ottavan *aikuisen roolin, aikuisen huolia kannettavaakseen ja liian ison vastuun omaan ikätasoon ja kasvuun nähden*. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän vastuuta ja päätäntävaltaa annetaan vanhempien eron jälkeisten

järjestelyjen valinnasta. Tämä mahdollisuus voi kuitenkin olla myös vanhemmalle lapselle liikaa, kun on esimerkiksi kyseessä valinta siitä, missä toivoo asuvansa vanhempien eron jälkeen:

Aineistoesimerkki 5

tietyn ikäisethän saa valita, että minne menee asumaan. Se on aika suuri vastuu. Säteet aika suuria päätöksiä sun elämästä. (R6a)

Aineistoesimerkki 6

Mä vaan huomaan, että olen usein pohtinut tätä, että en aina tiedä, että onko se lapselle hyvä asia, että hänen pitää olla se, joka valitsee (R6b)

Tyypillinen lapsen rooli erotilanteissa on perheammattilaisten puheen mukaan toimia niin ikään *viestinviejänä kahden perheen välillä*. Etenkin jos vanhemmat ovat kykenemättömiä kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen, oli puhettavassa tunnistettavissa tilanne, jossa lapsen vastuuna on huolehtia, että häntä koskeva tieto saavuttaa molemmat vanhemmat. Vanhemmat saattavat myös käydä dialogia lapsen välityksellä, jolloin lapsi joutuu välittämään *tietoja äidin tai isän tilanteesta sille toiselle vanhemmalle*.

Liikkuminen kahden kodin välillä -teeman kolmas ja viimeinen puhetapa loi kuvaa siitä, kuinka lapset joutuvat vanhempien eron jälkeen haastavaan tilanteeseen tekemään mahdottomia valintoja kahden rakkaan aikuisen välillä. Tällöin korostettiin lapsen lojaaliutta molempia vanhempia kohtaan ja haluttomuutta pahoittaa kummankaan mieltä. Perheammattilaisten puheen perusteella muodostin **lojaliteettiristiiriita** puhettavan. Tilannetta kuvailtiin ääri-ilmausten avulla *tosi vaikeaksi* ja sen nähtiin aiheuttavan kielteisiä seurauksia lapselle, kuten *ristiriitaista tunnetta, tuskaa* ja jopa *masennuksen oireistoa*.

Lojaliteetti kumpaakin vanhempaa kohtaan näyttäytyi puhettavassa lapsen tarkkana omien sanomisten harkintana. Tämä voi mahdollisesti johtaa jopa siihen, ettei kotona uskalleta jakaa toisen vanhemman luona tapahtuneita asioita.

Tällöin puhuttiin lapsen haluttomuudesta asettua *kummankaan vanhemman puolelle* ja toisaalta halukkuudesta olla *kummankin vanhemman puolella*. Vanhempien huonot keskinäiset välit voivat saada lapsen myös pohtimaan *voiko näyttää sitä ikävää tälle vanhemmalla koska hän vihaa sitä toista*. Tällainen eron jälkeinen tasapainottelu vanhempien välillä kuvattiin epäreiluna lasta kohtaan. Lapsi kuvastui lojaliteettiristiriita puhettavassa sekä tilanteen uhrina että tasapainoilijana aikuisten välissä.

6.2 Muutokset arjen vuorovaikutussuhteissa

Arjen vuorovaikutussuhteet -teemasta oli tunnistettavissa yhteensä kaksi puhetapaa, jotka nimesin ydinperheenjäseniä lähentävä – ja uuteen perherakenteeseen sopeutuminen puhettavaksi. Puhetapojen sisällöt ja kielelliset piirteet on avattu taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Arjen vuorovaikutussuhteet -teeman puhetapoihin liittyvät sisällöt ja kielelliset piirteet.

	Sisältö	Kielelliset piirteet
Ydinperheenjäseniä lähentävä puhetapa	Lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutus Sisarusten välinen vuorovaikutus Suhde sukulaisiin ja muihin läheisiin	Myönteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>parempia ihmissuhteita, on enemmän läsnä</i>) Ideaaliin perustuvan tilanteen luominen
Uuteen perherakenteeseen sopeutuminen puhetapa - kielteinen muutospuhe - myönteinen muutospuhe	Uusperheenjäsenien välinen vuorovaikutus	Kielteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>kaikki liian nopeesti, ei olla samalla viivalla</i>) Huolen ilmaisu (esim. <i>miten heihin suhtautuu, ehtiikö tottuu</i>) Myönteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat

		(esim. saa uusia perheenjäseniä, uusia välittäviä aikuisia ympärilleen)

Ydinperheenjäseniä lähentäväksi puhetavaksi nimesin perheammattilaisten käyttämän positiivisen muutospuheen, jossa vanhempien välisellä erolla nähtiin olevan myönteisiä vaikutuksia niin lasten ja vanhempien väliselle vuorovaikutukselle, kuin muille lapselle läheisille perhesuhteille. Perheammattilaisten positiivisessa muutospuheessa ilmeni myönteisiä sanamuotoja kuten *parhaimmillaan* ja *intensiivisemmin*. Toistuvia positiivisia ilmauksia tässä puhetavassa olivat muun muassa lisääntynyt *läsnäolon ja huomion määrä*. Puhetavassa ei niinkään nojattu faktuaaliseen tilanteeseen, vaan luotiin kuvaa mahdollisesta, ideaaliin perustuvasta todellisuudesta.

Haastateltavana olevat perheammattilaiset puhuivat, kuinka eron myötä muodostetut asumisjärjestelyt voivat saada aikaan sen, että vanhemmat haluavat hyödyntää lapsen kanssa vietetyn rajallisen ajan mahdollisimman hyvin. Huolimatta siitä, että lapsen ja vanhemman jaettu arki ajallisesti vähenee eron myötä, yhdessä vietetty aika käytetään perheammattilaisten puheiden perusteella mahdollisesti laadukkaammin kuin ennen. Lapsen on mahdollista saada kullakin vanhemmallaan vuorotellen asuessaan osakseen vanhempiensa jakamaton huomio: näin luotiin kuvaa lapsesta, joka eron myötä saa osakseen runsasta hoivaa ja huolenpitoa molemmilta vanhemmilta. Tällöin puhuttiin vanhemman yhteiseen aikaan panostamisesta ja omistautumisesta sekä muutoksesta parempaan vanhemmuuteen:

Aineistoesimerkki 7

sillä viikolla, kun lapsi on niin sitte keskittyä vaan siihen lapsen kanssa olemiseen
(R4b)

Aineistoesimerkki 8

*se aika minkä he on lapsen kans he on jotenki **intensiivisemmin** ja **omistautuvammin** lapsen kans ja jos se tapahtuu molemmille vanhemmille ni sillonhan lapsi saattaa jopa saada **kaks toimivampaa vanhempaa** omasta näkökulmastaan.* (R1a)

Laadukkaan yhteisen ajan vapautuminen näyttäytyi puhettavassa aivan uudelleenlaisen yhteyden muodostumisena lapsen ja vanhemman välille. Eron myötä omaan vanhempaan on mahdollista tutustua kenties ensimmäistä kertaa omana yksilönä, kun yhteinen aika käytetään toisin kuin ennen:

Aineistoesimerkki 9

*myöskin **parempaa tutustumista** sitten kuitenkin kumpaankin vanhempaan. Kun sitä yhdessä vietettävää aikaa on eri tavalla (R9a)*

Vanhemman ja lapsen suhteen lisäksi myös lapsen muut läheiset perhesuhteet voivat lähentyä eron myötä. Sisarusuhteiden lähentyminen liitettiin puhettavassa siihen, kuinka sisarukset mahdollisesti liikkuvat yhdessä vanhempien kotien välillä ja pystyvät näin tukemaan toisiaan muutoksessa. Vanhempien välinen ero voi myös jossain tapauksissa tarkoittaa jommankumman vanhemman muuttoa toiselle paikkakunnalle, jolloin välimatka mahdollisesti kaukaisiin sukulaisiin saattaa pienetä ja suhteet parantua:

Aineistoesimerkki 10

*ehkä sanoo, että me muutettiin toiselle paikkakunnalle ni isovanhemmat ja sukulaiset **on lähempänä** tai jotenki se **verkostointi paranee** (R8b)*

Uusperheiden muodostamiseen liittyvien keskustelujen perusteella muodostin **uuteen perherakenteeseen sopeutuminen** puhettavan. Tässä puhettavassa oli näkyvissä kahdenlaista sävyä, sekä myönteistä että kielteistä muutosta kuvastavaa puhetta. Perherakenteen muutokseen liitettäviä kielteisiä ilmauksia olivat perheammattilaisten puheessa esimerkiksi *kaikki liian nopeesti, ehtiikö tottuu, oireilee ja millainen paine luodaan*. Lapsi näyttäytyy kielteistä muutosta kuvastavassa puheessa niin ikään toimintojen kohteena, jonka on tilanteessa pakko sopeutua vanhempien solmimiin uusiin perhekuvioihin.

Vanhempien tahti siirtyä uuteen suhteeseen eron jälkeen näyttäytyi puhettavassa huolena lapsen uusiin perherakenteisiin sopeutumisessa. Nopeissa

muutoksissa pelkona on lapsen kesken jäänyt vanhempien eron käsittely. Myös uusien perheenjäsenten vastaanottoon saatetaan luoda liian suuria odotuksia. Tällöin puhuttiin lapsen kokemasta paineesta tulla välittömästi toimeen vanhemman uuden kumppanin ja mahdollisten sisarpuolien kanssa:

Aineistoesimerkki 11

millanen paine sitte lapselle luodaan siitä et sun pitää sitte hyväksyä uusi äitipuoli tai isäpuoli tai sisarpuoli ja olla sen kanssa heti kaveri (R1b)

Vanhempien uusia puolisoja puhutellessa lapset saattavat perheammattilaisten puheessa miettiä millä nimellä voi kutsua tätä uutta aikuista perheessä. Lapset saattavat esimerkiksi pohtia onko hyväksyttävää käyttää vanhempien kumppaneista vanhempien tavoin äidin ja isän nimitystä. Vanhemman uuden puolison kautta muodostuneet lapsen uudet sisarussuhteet eivät perheammattilaisten keskustelujen perusteella aina osoittaudu tasapuolisiksi. Tällöin puhuttiin esimerkiksi siitä, kuinka oma vanhempi saattaa asumisjärjestelyistä johtuen viettää puolison lasten kanssa enemmän aikaa, ja lapselta saattaa kyseisen vanhemman luona puuttua esimerkiksi oma huone.

Puhetavassa oli myös nähtävissä, kuinka on mahdollista, että lapsi voi joutua käymään läpi vanhempiensa useampia eroja. Tällöin puhuttiin siitä, kuinka lapselle saatetaan esimerkiksi lyhyelläkin aikavälillä esitellä useampia uusia aikuisia. Äiti- tai isäpuoleen saatetaan myös vuosien ajan rakentaa vahvoja ja läheisiä suhteita, jolloin vanhemman ja puolison välinen ero voi olla lapselle raskas:

Aineistoesimerkki 12

*Ja kun voi olla tosi pieniä lapsia, puhutaan alakouluikäisistä. Niin on se biologinen ollu, mikä on vauva-aikana tullu vaikka se eka ero, ja sitten on kymmenen vuotta tavannut uutta miestä... **Lapsi on ollu siinä ja kiintynyt siihen ja sit taas** (R7d)*

Toisaalta perheammattilaiset myös ilmaisivat uusperheiden muodostamisen tuovan lapsen arkeen uusia, merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita. Tällöin

myönteistä muutospuhetta tuotiin esiin ilmauksilla *uusia välittäviä aikuisia, uusia perheenjäseniä ja uusia hyviä aikuissuhteita*. Kun vanhemmat pystyvät ammattilaisten mukaan toimimaan eron jälkeen sopuisissa väleissä uusista kumppaneista huolimatta, voi lapsi saada ympärilleen neljä välittävää vanhempaa. Uusien isä- ja äitipuolien lisäksi saa lapsi eron myötä mahdollisesti uusia sisarus- ja sukulaisuhteita, joista voi muodostua yhtä tärkeitä kuin biologisista suhteista. Lapsi kuvastui vuorovaikutuksen myönteisiä muutoksia ilmaisevissa puhetavoissa (ydinperheenjäseniä lähentävä- ja uuteen perherakenteeseen sopeutuminen puhetapa) saavana osapuolena, joka eron myötä sai osakseen laadukkaampia ihmissuhteita.

6.3 Muutokset arjen tunneilmapiirissä

Viimeisestä arjen teemasta oli tunnistettavissa yksi puhetapa, jonka nimesin arjen tasaantumisen -puhetavaksi. Taulukosta 4 on nähtävissä puhetapaan liittyvä sisältö ja kielelliset piirteet.

Taulukko 4. Arjen tunneilmapiiri -teeman puhetavan sisältö ja kielelliset piirteet.

	Sisältö	Kielelliset piirteet
Arjen tasaantuminen puhetapa	Kodin ilmapiiri	Myönteistä muutosta kuvaavat sanavalinnat (esim. <i>elämä onkin rauhoittunut, ei oo sit kiree tunnelma</i>) Ennen vs. nyt -asettelu Mahdolliseen muutokseen viittaaminen

Arjen tasaantuminen puhetavaksi nimesin perheammattilaisten käyttämän puheen, jossa vanhempien välinen ero on parhaimmillaan tarkoittanut ennen eroa

yhteisessä kodissa vallalla olleen rauhattoman ilmapiirin tasoittumista. Tällöin lapsen luonnehdittiin niin ikään pelastuvan vahingolliselta kasvuympäristöltä. Perheammattilaisten arjen tunneilmapiiriin liittyvässä puheessa kuvattiin myönteistä muutosta muun muassa seuraavien ilmausten avulla: *tuo helpotusta, on rauhallisempaa ja turvallista kasvupohjaa*. Puhetavassa nojattiin eron tuottamiin mahdollisiin muutoksiin eikä oletettu jokaisen eron edeltävän levottomuutta perheen sisällä.

Rauhattomuutta perheissä ennen eroa lisää puhettavan mukaan eniten vanhempien huonontuneet välit ja kyvyttömyys keskinäiseen vuorovaikutukseen, joka heijastelee negatiivisesti kodin ilmapiiriin. Myös lapset kuvailevat tilannetta ennen ja jälkeen eron ja puhuvat riidoista, jotka ovat perheessä vähentyneet ja jopa loppuneet. Useimmat perheammattilaisista puhuivat työssään kohtaamistaan lapsista, jotka olivat nähneet eron arkea tasoittavana. Lapsi kuvastuu tässä puheessa saavana osapuolena, joka eron myötä sai osakseen jälleen turvallisen kasvualustan:

Aineistoesimerkki 13

lapset ainaki aika monesti sanoo että nyt ne ei enää riitele niin paljon ne vanhemmat et se on niille helpotus (R3b)

Aineistoesimerkki 14

lapset kuvailee sitä eron jälkeen et riidat loppuu, se oli sitte jonkulainen helpotus tai aika suurikin voi olla se helpotus (R4a)

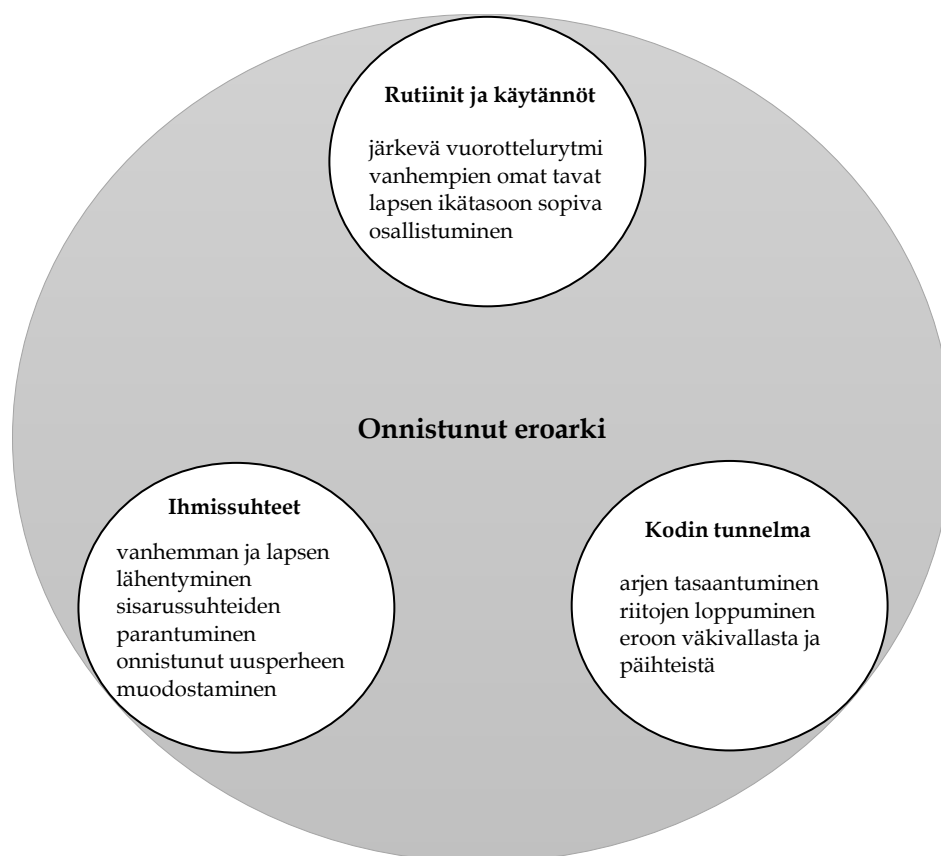
Pahimmillaan perheessä on voinut ennen eroa esiintyä perheammattilaisten keskustelujen perusteella väkivallan eri muotoja tai esimerkiksi päihteidenkäyttöä, mistä on eron myötä vapauduttu. Vapautuminen väkivallan ja päihteiden tuomista uhista mahdollistaa perheammattilaisten puheessa lapselle *semmosta turvallista arkea missä tämä teema ei oo läsnä*. Kuvaukset äärimmäisistä tapauksista liittyvät todennäköisesti tiettyjen perheammattilaisten ammatissaan kohtaamiin erittäin vaativiin erotilanteisiin.

Edellä esitetyistä arjen teemoista Liikkuminen kahden kodin välillä piti sisällään eniten erilaisia puhetapoja. Teemassa esiintyvät kolme puhetapaa nimesin kahden kotiin sopeutuminen -, vastuunsiirto - ja lojaliteettiristiriita puhetavoiksi. Mikään puhetavoista ei kuitenkaan selvästi toistunut muita enemmän aineistossa. Puhetapojen yhdistäviä kielellisiä piirteitä olivat eron tuoman muutoksen kuvaaminen, vaikkakin puhetapojen välillä oli eroa siinä, kuvattiinko muutosta myönteiseksi vai kielteiseksi. Osasta puhetapoja oli havaittavissa näiden kahden välistä ristiriitaa, jolloin puhetavassa esiintyi sekä kielteistä että myönteistä muutosta kuvaavia ilmauksia. Palaan tarkemmin näihin arjen muutosta kuvaaviin puhetapoihin kappaleessa 7.1. Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset. Lapsen asema oli kielteistä muutosta kuvastavissa puhetavoissa niin ikään heikko, jolloin lapsi joutui tilanteen uhriksi ja toimintojen kohteeksi. Tämä näkyi esimerkiksi tarpeena sopeutua vanhempien tekemiin muutoksiin nopeallakin aikataululla. Myönteistä muutosta kuvaavassa puheessa lapsi puolestaan sai eron myötä osakseen jotain myönteisesti merkityksellistä, kuten parempia ihmissuhteita ja turvallisen kasvuympäristön.

6.4 Onnistunut eroarki

Toinen tutkimuskysymykseni kuului seuraavasti: 'Miten perheammattilaisten puheessa kuvataan onnistunutta lapsen eroarkea?'. Hyödynnän vastauksessani edellä esittämiäni arjen teemojen puhetapoja, joita tarkastellessani kiinnitin huomiota erityisesti niihin kohtiin, joissa arki eron jälkeen näyttäytyi myönteisenä. Onnistuneena eroarki näyttäytyi etenkin ydinperheenjäseniä lähentävä - ja arjen tasaantuminen puhetavoissa. Otan huomioon myös muissa puhetavoissa esiintyneet kuvaukset eron jälkeisistä myönteisistä muutoksista. Sen lisäksi palaan tutkimuksen taustassa esiintyvään Korven ja Röngän (2009, 2014) pohjalta hahmoteltuun arjen jaotteluun ^(a.) rutiinit ja käytännöt, ^(b.) ihmissuhteet, ^(c.) kodin

ilmapiiri/tunnelma) ja sovellan sitä tämän tutkimuksen tulosten visualisointiin. Tämä on hahmoteltu kuvioon 1.

KUVIO 1. Onnistunut lapsen eroarki perhemattilaisten puheessa.

Rutiinit ja käytännöt

Tyypillinen eron jälkeinen asumisjärjestely noudattaa jonkin asteista lasten vuorottelevaa asumisrytmiä. Onnistunut eron jälkeinen vuoroasumisen tapa mahdollistaa perheammattilaisten puheissa vanhempien omanlaisten rutiinien ja toimintakäytäntöjen toteuttamisen omassa kotonaan. Näin ollen entisessä ydinperheessä muodostettuja vanhempien rooleja on mahdollista toteuttaa edelleen myös eron jälkeen. Lasta otetaan onnistuneessa eroarjessa mukaan rutiineja ja käytäntöjä koskevaan päätöksentekoon ikätasoon sopivalla tavalla ottaen

huomioon, ettei vastuu siirry tarpeettomasti kokonaan lapselle. Lapsen ei onnistuneessa vuoroasumisen järjestelyissä tarvitse ottaa vastuuta kotien välisestä tie-
donkulusta tai kokea tarvetta tehdä valintaa vanhempiensa välillä. Säännöllisellä vuorottelurytmillä varmistetaan, että myös lapsi on tietoinen vuoroasumisen järjestelyistä.

Ihmissuhteet

Ihmissuhteiden näkökulmasta onnistunut eroarki näyttäytyi perheammattilaisten puheessa lapsen suhteen syventymisenä muihin perheenjäseniin. Lapselle ja vanhemmalle avautuu onnistuneessa erossa tilaisuuksia lisääntyneeseen ja laadukkaaseen yhteiseen aikaan, ja sisarukset pääsevät jakamaan vuorottelevaan asumiseen liittyvät mahdolliset haasteet. Onnistuessaan uusperheen muodostaminen tarjoaa lapselle lisää laadukkaita ihmissuhteita, uusia välittäviä aikuisia ja biologisiin sisaruksiin verrattavissa olevia sisarpuolia. Uusien perheenjäsenten esittely tehdään perheammattilaisten puheessa lapselle sopivassa tahdissa, jolloin vältetään uusperheen muodostamiseen liittyvät haasteet. Lapselle annetaan vanhempien eron jälkeen aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen ennen uusien perheenjäsenten tuomista lapsen elämään. Sisarpuolia esitellessä huomioidaan lasten tasa-arvoisuus ja korostetaan lapsen ja vanhemman suhteen merkitystä.

Kodin ilmapiiri/tunnelma

Kodin tunnelmassa tapahtuu onnistunutta eroarkea kuvaavassa puheessa aikaisemman jännitteisen ilmapiirin tasaantumisen. Vanhempien asettuminen omiin erillisiin koteihinsa mahdollistaa eroa edeltävien riitojen loppumisen tarjoten näin jälleen lapselle turvallisen, riidattoman kasvualustan. Äärimmäisissä tapauksissa vapautuminen väkivallan ja päihteiden uhista tuottaa kotiin jälleen turvallisen ilmapiirin.

Onnistunut eroarki näyttäytyi perheammattilaisten puheessa lapselle myönteisiä asioita tarjoavana, kuten esimerkiksi parempia suhteita molempiin vanhempiin

sekä kasvua ja kehitystä tukeva kotiympäristö. Haasteista huolimatta ammattilaisten puheetavat loivat kuvaa siitä, kuinka onnistunut eroarki on toteutettavissa vanhempien vastuullisen toiminnan ansiosta. Vanhempien tapa hoitaa eron jälkeiset arjen järjestelyt sujuvasti mahdollistaa lapsen vaivattoman sopeutumisen uudelleen muodostuneeseen arkeen.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata eron parissa työskentelevien perheammattilaisten käyttämiä puhetapoja lapsen arjesta vanhempien eron jälkeen. Lisäksi tarkoituksena oli tuottaa uutta tietoa miten perheammattilaiset puhuvat onnistuneesta eroarjesta. Diskurssianalyysiä hyödyntämällä tulkitsin perheammattilaisten puheesta yhteensä kuusi erilaista puhetapaa: kahteen kotiin sopeutuminen -, vastuunsiirto -, lojaliteettiristiriita -, ydinperheenjäseniä lähentävä -, uuteen perherakenteeseen sopeutuminen - ja arjen tasaantuminen puhetavat. Puhetavat esiintyivät aineistossa suhteellisen tasaisesti, eikä mikään puhetavoista osoittautunut merkittävästi muita yleisemmäksi. Arjessa tapahtuva muutos eron jälkeen näyttäytyi perheammattilaisten ryhmäkeskusteluissa niin myönteisenä, kielteisenä kuin näiden kahden ristiriitana. Onnistunut lapsen eroarki muodostui näiden muutosta kuvaavien puhetapojen kautta, huomion kiinnittäessä etenkin niihin, joissa arki eron jälkeen näyttäytyi myönteisenä.

Eron mahdollistamat myönteiset muutokset olivat näkyvissä erityisesti ydinperheenjäseniä lähentävä- ja arjen tasaantuminen puhetavoissa. Näiden puhetapojen mukaan ero lähentää lapsen suhdetta omiin vanhempiinsa ja sisarusiinsa. Lisäksi suhteet muihin sukulaisiin saattavat vahvistua. Perheenjäsenten suhteiden vahvistavana tekijänä esiintyi ydinperheenjäseniä lähentävässä puhetavassa yhteisen ajan lisääntyminen. Vaikka lapsi eron jälkeen usein viettääkin säännöllisesti aikaa erossa vuorotellen kummankin vanhemman luota, puhetapa loi kuvaa siitä, että yhteinen aika käytetään laadukkaasti. Tämän lisäksi sisaruset voivat ydinperheenjäseniä lähentävässä puhetavassa tukea toisiaan arjen muutoksessa noudattamalla yhteistä asumiseen liittyvää vuorottelurytmiä. Vaikka tässä tutkimuksessa tutkittiin puhetapoja, rinnastetaan tuloksia aikaisempien tutkimusten tuloksiin ja pyritään löytämään yhteisiä tai eriäviä juonteita lasten eroarkea koskien. Vastoin joidenkin tutkimusten tuloksia lasten ja vanhempien heikentyneestä suhteesta eron myötä (esim. Amato & Booth 1996),

perheammattilaiset tässä tutkimuksessa kuvailivat suhteen parantuvan eron jälkeen. Sisarusten merkitys vuorottelevaa asumisjärjestelyjä noudattavien lasten kohdalla oli havaittavissa myös esimerkiksi Marschallin (2017) tutkimuksessa. Tarve rajallisesta yhteisestä ajasta nauttimiseen oli samalla tavalla näkyvissä Marschallin vuoden 2014 tutkimuksen tuloksissa. Kodin ilmapiirissä tapahtuva myönteinen muutos tarkoitti arjen tasaantuminen puhetavan mukaan eroa edeltävien ristiriitojen purkautumista ja arjen helpottumista. Tässä puhetavassa vanhempien väliset konfliktit päättyivät eron myötä, mutta esimerkiksi Onarheim Johnsen kumppaneineen (2018) näkivät eron aiheuttavan erimielisyyksiä vanhempien välille, jotka purkaantuivat vasta ajan kuluessa. Myönteistä muutosta kuvastavissa puhetavoissa luotiin kuvaa siitä, että lapsi saavutti eron myötä itselleen merkityksellisiä myönteisiä asioita, kuten vahvempia ihmissuhteita ja turvallisen kasvualustan.

Eron tuoma ristiriitaisuus arkeen oli tulkittavissa kahteen kotiin – ja uuteen perherakenteeseen sopeutumisen puhetavoissa. Lapsen kaksi kotia ja uudet perhesuhteet eron tuomina muutoksina kuvastuivat näissä puhetavoissa niin myönteisinä kuin epävarmuutta ja huolta aiheuttavina. Vaikka lapsen kuvattiin monien aikaisempien tutkimusten tavoin (esim. Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015; Berman 2019) saavan uuteen perherakenteeseen sopeutuminen puhetavassa eron myötä uusia merkittäviä ihmissuhteita elämäänsä, voi uusien perheenjäsenten esittely tuottaa monille perheille haasteita. Vanhemmat eivät välttämättä aina ole kykeneviä arvioimaan, kuinka nopealla tahdilla lapsille kannattaa esitellä uusia kumppaneita. Haastavat välit vanhempien uusiin kumppaneihin voivat vaikeuttaa vuorottelevaan asumiseen sopeutumista (Linnavuori 2018, 41). Huolimatta kahteen kotiin liitetyistä myönteisistä muutoksista – joiksi kuvastuivat esimerkiksi mahdollisuus osallistua uuden kodin sisustusta ja toimintakäytäntöjä koskevaan keskusteluun, tässä tutkimuksessa ryhmäkeskusteluissa tuotetut puhetavat rakensivat kuvaa siitä, kuinka vuorotteluun perustuva asuminen tuottaa haasteita lapsille. Kahteen kotiin sopeutuminen puhetavassa jatkuvaan vaihtoon väsyminen ja tavaroista huolehtiminen olivat samankaltaisia sisältöjä aikaisempiin tutkimuksiin verrattaessa (esim. Autonen-Vaaraniemi &

Forsberg 2015; Linnavuori 2018). Vanhempien kotien väliset eroavaisuudet korostuivat puhetavassa esimerkiksi Marschallin (2017) tavoin merkittävänä. Toisaalta juuri tämä toimintakäytäntöjen ja rutiinien vaihtelevuus oli puheessa havaittavissa myönteisenä asiana. Lapsen tehtäväksi näissä puhetavoissa rakennettiin tarve sopeutua vanhempien tekemiin muutoksiin nopeallakin aikataululla. Lapsen omat vaikutusmahdollisuudet näyttäytyivät rajallisina, ellei jopa olemattomina.

Eroa seuraavat kielteiset muutokset olivat selvästi näkyvissä vastuunsiirto- ja lojaliteettiristiriita puhetavoissa. Eroarki näyttäytyi näissä puhetavoissa epäonnistuneena ja osoittautui näin samankaltaiseksi Autonen-Vaaraniemen ja Forsbergin (2015) tutkimuksessa ilmenneiden kielteisten vuoroasumista kuvaavien kertomusten kanssa. Kielteisyys liittyi näissä puhetavoissa lapsen roolissa tapahtuvaan vahingolliseen muutokseen, jossa lapsi joko otti arjen sujuvuudesta vastuuta itselleen tai joutui tasapainoilemaan kahden kotitalouden välillä miellyttääkseen molempia vanhempiaan. Myös muun muassa Onarheim Johnsen kumppaneineen (2018) saivat tutkimuksessaan samankaltaisia tuloksia lapsen ottamasta vastuusta vanhempien eron jälkeen. Lapsen roolina näissä kielteistä muutosta kuvastavissa tilanteissa oli toimia tilanteeseen pakotettuna sopeutujana. Lapsesta rakennettiin kuvaa joko vanhempien välillä tasapainoilevana tai aikuisen roolissa toimivana osapuolena erossa.

Perheammattilaiset loivat yhteisten keskustelujen perusteella moninaista kuvaa toteutuneesta lapsen eroarjesta. Puheissa eron jälkeistä arkea ei kuvailtu ainoastaan kielteisenä tai myönteisenä, vaan sitä tarkasteltiin molemmista kannoista. On mahdollista, että vuosien mittainen työkokemus ja sitä kautta muodostunut asiantuntijuus tekevät tästä tavasta tarkastella asioita monesta eri näkökulmasta perheammattilaisille tyypillisen puhetavan. Tämä voisi selittää myös sen, kuinka ammattilaisten puheissa ei nojattu vahvoihin ääri-ilmauksiin tai luotu kuvaa faktuaalisesta tilanteesta eron jälkeen. Sen sijaan eroperheiden kanssa työskentelevät perheammattilaiset kuvailivat eron jälkeisiä mahdollisia muutoksia lapsen arkeen ja nostivat esiin esimerkkejä omassa työssään kohdatuista perheistä. Perheammattilaisten puheiden perusteella on mahdollista tehdä

seuraavanlaisia johtopäätöksiä lapsen eroarjesta: vanhempien tekemillä järjestyillä ja kyvyllä ottaa vastuuta eron jälkeisen arjen toteutumisesta on suuri merkitys siihen, millaiseksi lapsen eroarki muodostuu. Onnistunut eroarki osoittautuu perheammattilaisten puheiden mukaan mahdolliseksi vanhempien tekemien toimivien järjestelyjen ansiosta.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Laadullisessa tutkimuksessa suhtaudutaan varoen universaalien totuuksien löytämisen mahdollisuuteen. Näin ollen sosiaalinen konstruktionismi asettaa yhdeksi tutkimuksen luotettavuuden kriteeriksi tutkittavana olevan aiheen tarkastelun useammasta kuin yhdestä näkökulmasta. (Goodman 2008, 266; Patton 2002, 546.) Tässäkin tutkimuksessa on pyritty löytämään perheammattilaisten puheesta useampia puhetapoja, joiden avulla luodaan erilaisia merkityksiä lapsen eroarjen toteutumisesta. Aineistosta tulkitut kuusi puhetapaa tarjosivat tutkimuksen kannalta lisää tietoa arjen teemojen tueksi, vaikka onkin huomioitava että ne edustavat vain tiettyjen ammattilaisten kuvauksia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on myös mahdollista arvioida Lincolnin ja Guban (1985) luomien kriteerien (*credibility, transferability, dependability, confirmability*) avulla. Luotettavuutta tarkastellaan näiden kriteerien mukaan muun muassa aineiston siirrettävyyden sekä tulkintojen uskottavuuden kautta (Tynjälä 1991). Tämän tutkimuksen luotettavuutta ja tulkintojen uskottavuutta on pyritty lisäämään toteuttamalla mahdollisimman yksityiskohtainen analyysin ja tulkintapolkujen kuvaus. Lisäksi saatujen tulosten tukena on hyödynnetty alkuperäisiä aineistokatkelmia haastattelulitteraateista lisäten näin tulkintojen uskottavuutta.

Laadullista tutkimusta arvioitaessa törmätään usein kysymyksiin tutkijan puolueettomuudesta ja siitä, onko tietoa mahdollista kerätä ilman tutkijan henkilökohtaisten ominaisuuksien kuten iän ja sukupuolen vaikutusta. Vaikka laadullista tutkimusta toteutettaisiinkin näennäisesti aineistolähtöisesti, on otetta huomioon, että tutkijan aikaisemmilla tiedoilla ja kokemuksilla on aina

vaikutusta tutkimuksen tekoon ja tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 159-160; Kiviniemi 2018, 78.) Tämän lisäksi myös diskurssianalyysin luonteeseen kuuluu, ettei toinen tutkija välttämättä saa samasta aineistosta samoja tutkimustuloksia (Goodman 2008, 273). Näin ollen tässä tutkimuksessa muodostetut arjen puhetaivat edustavat omaa tulkintaani aineistosta.

Tutkimuksen luotettavuutta on laadullisessa tutkimuksessa mahdollista arvioida myös kerätyn tutkimusaineiston kautta (Patton 2002, 544). Valmiina aineistona toimivat ammattilaisten ryhmähaastattelut pitivät tässä tutkimuksessa sisällään seuraavanlaisia rajoituksia. Osa tutkimukseen osallistuneista perheammattilaisista ilmoitti tapaavansa työssään harvoin lapsia, jolloin keskustelu näissä ryhmissä keskittyi pääsääntöisesti vanhempien näkökulmaan erossa. Lisäksi ryhmien koko vaihteli kahdesta neljään perheammattilaiseen, jolloin litteroitua haastattelumateriaalia oli tarjolla vaihteleva määrä. Tutkimuksen aiheeseen liittyvän haastattelukysymyksen puute tuotti myös vaihtelevuutta haastattelujen välille. Osassa haastatteluissa keskustelu siirtyi luontevasti arjen teemojen ympärille, toisissa näin ei tapahtunut yhtä helposti. Diskurssianalyysin näkökulmasta tarkan haastattelukysymyksen puute voi kuitenkin tuottaa ilmiöstä merkittävämpää tietoa kuin suoraan kysymykseen vastaaminen (Nikander 2012, 398).

Haastattelujen suosiota diskursiivisen tutkimuksen aineistona ylläpitävät muun muassa aineistonhankintamenetelmän taloudellisuus. Rajatussa ajassa on mahdollista kerätä laaja katsaus niin yksilön kokemaan, näkemään kuin tekemään ja tuottaa näin ollen paljon tietoa lyhyessä ajassa (Nikander 2012, 400). Tämän tutkimuksen ryhmähaastatteluiden etuna oli lisäksi perheammattilaisten mahdollisuus virittää toisiaan yhteiseen keskusteluun. Ryhmähaastattelun haasteet diskurssianalyysissä koskevat vuorovaikutukseen osallistuvia muita ihmisiä ja heidän vaikutustaan koskien yksilön tuottamia puheenvuoroja. Pienikin sanaton epäily omaa sanomaansa kohtaan nostaa ihmisessä helposti epävarmuutta, jolloin puheenvuoroa helposti korjataan. Ihminen myös turvautuu helposti tuttuihin, yleisesti hyväksytyihin puhetapoihin etenkin vieraassa seurassa. (Suoninen 2016, 239-240.) Näin on mahdollisesti voinut tapahtua tässäkin

tutkimuksessa. Tähän tutkimukseen osallistuneet perheammattilaiset olivat toisilleen vieraita, mutta kaikki osallistuivat samaan koulutukseen haastatteluita edeltävinä päivinä.

Ryhmähaastatteluihin liittyvän ajan rajallisuuden vuoksi (Patton 2002, 386) tässäkin tutkimuksen aineistossa on mahdollisesti jouduttu ohittamaan tai läpikäymään nopeasti tiettyjä puheenaiheita. Olisi esimerkiksi ollut mielenkiintoista kuulla enemmän perheammattilaisten välistä keskustelua siitä, miksi lapsi liikkuu eron jälkeen kahden kodin välillä eikä vanhempi. Yhdeksi jatkotutkimushaasteeksi esitänkin vanhempien eron jälkeisten erikoisten asumisjärjestelyiden – kuten vanhempien entisen yhteisen kodin vuoroviikkoisen jakamisen tarkastelun ja niiden vaikutuksen lapsen arjen muodostumiseen. Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan perheammattilaisten puhetapoja ja luomia merkityksiä lapsen vanhempien eron jälkeisestä arjesta. Ammattitaidon tuomasta näkökulmasta johtuen he puhuvat eroarjesta asiantuntijan roolin kautta, jolloin eron kokeneiden perheiden ja lasten ääni jäivät tässä tutkimuksessa täysin huomiotta. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin tärkeää tarkastella eroarjen muodostumista näiden perheiden ja perheenjäsenten näkökulmasta, sillä juuri he joutuvat eron myötä tekemään ja kokemaan arkeen liittyviä monia muutoksia.

Kasvatustieteellisen tiedon kerääminen eroarjen muodostumisesta on merkittävää, sillä lapsiperheen vanhempien päätyessä eroon lapsen arjen turvaamiseen liittyvät keinot vaativat tuekseen laadukasta tieteellistä tutkimusta. Vanhemmat ja muut lähiaikuiset hyötyvät laadukkaasta kasvatustieteellisestä tutkimustiedosta, kun tulee ajankohtaiseksi suunnitella ja sopia eron jälkeisistä järjestelyistä. Tietoa on tärkeää kerätä niin perheiden kuin asiantuntijoiden näkökulmasta, sillä perheiden omakohtainen kokemus ja ammattilaisten tausta ja tietotaito yhdessä tarjoavat laadukkaan kokonaisuuden eroperheiden tukemiseksi. Vaikka tässä tutkimuksessa tuotetut tulokset edustavat vain tiettyjen perheammattilaisten lapsen eroarkeen liittyviä puhetapoja, myös näitä tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää soveltaen käytäntöön. Perheen eron jälkeistä arkea on mahdollista esimerkiksi peilata tutkimuksessa esiin tulleisiin onnistuneen lapsen eroarjen kuvauksiin eronneille vanhemmille suunnatuissa koulutuksissa.

Perheammattilaisille tämän tutkimuksen tulokset voivat toimia työkaluna arvioimaan omaa tapaansa puhua eron jälkeisestä lapsen arjesta niin ammattilaisten keskuudessa kuin itse eronneille perheille.

LÄHTEET

- Airio, I. 2016. Miten ensisynnyttäjien siviilisäätö vaikuttaa eroriskiin? Teoksessa A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp & M. Valaste (toim.) *Laulu 573 566* perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Tampere: Juvenes Print, 250–266.
- Amato, P. R. & Booth, A. 1996. A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 58(2), 356-365.
- Amato, P. R. & Keith, B. 1991. Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, Vol. 110(1), 26-46.
- Amato, P. R. & Previti, D. 2003. People's reasons for divorcing: gender, social class, the life course and adjustment. *Journal of Family Issues*, Vol. 24(5), 602-626.
- Apua eroon. 2021. <https://apuaeroon.fi/palveluhaku/> (Viitattu 4.2.2021).
- Autonen-Vaaraniemi. 2018. Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta. Teoksessa H. Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus, 52-73.
- Autonen-Vaaraniemi, L. 2019. Perheammattilaisten asennoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 27(4), 362–378.
- Autonen-Vaaraniemi L. & Forsberg, H. 2015. Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksina kolmen tyyppitarinan valossa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80 (5), 331–340.
- Babalis, T., Tsoi, K., Nikolopoulos, V. & Maniatis, P. 2014. The effect of divorce on school performance and behavior in preschool children in Greece: and empirical study of teacher's views. *Psychology*, Vol. 5(1), 20-26.
- Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., de Mol, J. & Rober, P. 2012a. Toward high-quality divorce agreements: the influence of facilitative professionals. *Negotiation Journal*, Vol. 28(4), 453-473.
- Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., de Mol, J. & Rober, P. 2012b. Post-divorce wellbeing in Flanders: facilitative professionals and quality of arrangements matter. *Journal of Family Studies*, Vol. 18(1), 62-75.
- Braver, S. L., Cookston, J. T. & Cohen, B. R. 2002. Experiences of family law attorneys with current issues in divorce practice. *Family Relations*, Vol. 51(4), 325-334.

- Berman, R. 2018. Children's influence on dual residence arrangements: exploring decision-making practices. *Children and Youth Services Review*, Vol. 91, 105–114.
- Berman, R. 2019. Children in motion: everyday life across two homes. Teoksessa L. Murray, L. McDonnell, T. Hinton-Smith, N. Ferreira & K. Walsh (toim.) *Families in motion: ebbing and flowing through space and time*. Emerald Publishing, 195–213.
- Burr, V. 2015. Social constructionism. Teoksessa J.D. Wright (toim.) *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* 2nd ed. Elsevier, 222-227.
- Castren, A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.
- Davies, H. 2013. Shared parenting or shared care? Learning from children's experiences of a post-divorce shared care arrangement. *Children & Society*, Vol. 29(1), 1-14.
- Feinberg, M. E. 2003. The internal structure and ecological context of coparenting: a framework for research and intervention. *Parenting: Science and Practice*, Vol. 3(2), 95–131.
- Felski, R. 2000. *Doing time: feminist theory and postmodern culture*. NYU Press, ProQuest Ebook Central.
- Goodman, S. 2008. The generalizability of discursive research. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 5(4), 265-275.
- Haavisto, V. & Kekäle, J. 2017. Perheasioiden sovittelu vanhemmuuden tukena erotilanteessa. Teoksessa H. Pruuki & J. Sinkkonen (toim.) *Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin*. Helsinki: Kirjapaja, 179–195.
- Haugen, G. M. D. 2010. Children's perspectives on everyday experiences of shared residence: time, emotions and agency dilemmas. *Children & Society*, Vol. 24(2), 112–122.
- Heintz-Martin, V., Entleitner-Phleps, C. & Langmeyer, A. N. 2015. "Doing (step)family": family life of (step)families in Germany. Teoksessa U. Zartler, V. Heintz-Martin & O. Arranz Becker (toim.) *Family dynamics after separation. A life course perspective on post-divorce families*. Special Issue *Journal of Family Research* (10). Barbara Budrich Publishers, 65–82.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen: yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto.

- Hyden, M. 2001. For the child's sake: parents and social workers discuss conflict-filled parental relations after divorce. *Child and Family Social Work*, Vol. 6, 115–128.
- Jamison, T. B., Coleman, M., Ganong, L. H. & Feistman, R. E. 2014. Transitioning to postdivorce family life: a grounded theory investigation of resilience in coparenting. *Family Relations*, Vol. 63(3), 411–423.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Jokinen, A. 2016. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 249–265.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. *Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea*. Helsinki: Edita.
- Kelly, J. B. 2007. Children's living arrangements following separation and divorce: insights from empirical and clinical research. *Family Process*, Vol. 46(1), 35–52.
- Kiiski, J. 2011. *Suomalainen avioero 2000-luvun alussa: miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään?* Joensuu: Kopijyvä.
- Kiviniemi, K. 2018. *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 5. uudistettu ja täydennetty painos*. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–87.
- Kontula, O. 2013. *Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja eron syistä*. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E47/2013.
- Korvela, P. & Rönkä, A. 2014. *Arkielämä näkökulmana perheeseen*. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 192–214.
- Kuula, A. 2006. *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta (190/2019). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190> (Viitattu 9.2.2021).
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Sage.

- Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, Psychology and Social Research, Jyväskylän yliopisto.
- Linnavuori, H. 2018. Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Teoksessa H. Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 23-51.
- Linnavuori, H. & Stenvall, E. 2020. Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumiseen liittyvästä päätöksenteosta. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 28(1), 3-19
- Marschall, A. 2014. Who cares for whom? Revisiting the concept of care in the everyday life of post-divorce families. *Childhood*, Vol. 21(4) 517-531.
- Marschall, A. 2017. When everyday life is double looped. Exploring children's (and parents') perspectives on post-divorce family life with two households. *Children & Society*, Vol. 31(5), 342-352.
- Mitcham-Smith, M. & Henry, W. J. 2007. High-conflict divorce solutions: parenting coordination as an innovative co-parenting intervention. *The Family Journal*, Vol. 15(4), 368-373.
- Morgan, D. 2004. Everyday life and family practices. Teoksessa E. B. Silva & T. Bennett (toim.) *Contemporary Culture and Everyday life*. Sociologypress, 37-51.
- Nielsen, L. 2014. Shared physical custody: summary of 40 studies on outcomes for children. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 55(8), 613-635.
- Nikander, P. 2012. Interviews as discourse data. Teoksessa J. F. Gubrium, J. A. Holstein, A. B. Marvasti & K. D. Mckinney (toim.) *The SAGE handbook of interview research. The complexity of the craft*. Second edition. SAGE Publications, 397-411.
- Onarheim Johnsen, I., Syvonne Litland, A. & Kristensson Hallström, I. 2018. Living in two worlds - children's experiences after their parents' divorce - a qualitative study. *Journal of Pediatric Nursing*, Vol. 43, 44-51.
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. Sage Publications.
- Rautio, S. 2013. Diaries of family workers: empowerment and working with families with children. Teoksessa M. Törrönen, O. Borodkina, V. Samoylova & E. Heino (toim.) *Empowering social work: research & practice*. Kotka: palmenia centre for continuing education, university of Helsinki, Kotka unit, 158-170.

- Ritari-Alho, O., Olli, M., Haring, A. & Savio, P. 2019. Eropalveluiden mahdollisuudet perheiden tukemisessa – kokemuksia yhteistyöstä. Teoksessa T. Hakulinen, T. Laajasalo & J. Mäkelä (toim.) Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 9/2019.
- Rönkä, A. & Korvela, P. 2009. Everyday family life: dimensions, approaches and current challenges. *Journal of Family Theory and Review*, Vol. 1(2), 87-102.
- Sadowski, C. & McIntosh, J. 2016. On laughter and loss: children's views of shared time, parenting and security post-separation. *Childhood*, Vol. 23(1), 69-86.
- Sekki, S. & Korvela, P. 2014. Rytmihäiriöitä lapsiperheiden arjessa – arjen rytmittämisen haasteet ajalehtivassa arjessa. Teoksessa P. Korvela & T. Tuomi-Gröhn (toim.) Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa. *Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9*, 211-235.
- Selenga Gürmen, M., Huff, S. C., Brown, E., Orbuch T. L. & Birditt, K. S. 2017. Divorced yet still together: ongoing personal relationship and coparenting among divorced parents. *Journal of Divorce & Remarriage*, Vol. 58(8), 645-660.
- Smart, C. 2006. Children's narratives of post-divorce family life: from individual experience to an ethical disposition. *The Editorial Board of The Sociological Review*, 155-170.
- Stafford Markham, M., Hartenstein, J. L., Mitchell, Y. T. & Aljayyousi-Khalil G. 2017. Communication among parents who share physical custody after divorce or separation. *Journal of Family Issues*, Vol. 38(10) 1414-1442.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). Siviilisäädyn muutokset [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2019. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 14.5.2021] Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2019/ssaaty_2019_2020-05-08_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020a. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019. Tilastoraportti 20/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 8.6.2021]
- Suomen virallinen tilasto (SVT). Perheet [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2020b. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 6.6.2021] Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html

- Suoninen, E. 2016. Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 51–73.
- Suoninen, E. 2016. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 229–247.
- Terävä, J. & Böök, M. L. 2019. Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen – mitä, miksi ja miten? Teoksessa P. Hietanen, V. Keinonen & M. Kettunen (toim.) Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 4. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 11–19.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 3/2019. Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22(5-6), 387-398.
- Van Houte, S., Bradt, L., Vandenbroeck, M. & Bouverne-De Bie, M. 2015. Professionals' understanding of partnership with parents in the context of family support programmes. Child and Family Social Work Vol. 20, 116–124.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991). https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu 9.2.2021).